

Informační a komunikačních technologie v rodině z pohledu rodičů a dětí středního školního věku

Leona Stehlíková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Leona Stehlíková**
Osobní číslo: **H12273**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Informační a komunikační technologie v rodině
z pohledu rodičů a dětí středního školního věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti výchovy v rodině, informačních a komunikačních technologií.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HOGENOVÁ, Anna a Helena KALÁBOVÁ. ÉTOS: rodina ve výchově a sociálních vědách.

Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, 137 s. ISBN 978-80-7372-944-8.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního

výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální

pedagogiky. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

SPITZER, Manfred. Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum.

1. vyd. Brno: Host, 2014, 341 s. ISBN 978-80-7294-872-7.

ŠMAHEL, David. Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi. V Praze: Triton,

2003, 158 s. ISBN 80-7254-360-1.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eva Šalenová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 12.2.2015

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato práce je věnována subjektivnímu stanovisku dětí a rodičů k používání informačních a komunikačních technologií v současné rodině. Cílem výzkumu je zjistit, jakou roli zastávají tyto technologie v rodinném soužití a jaký pohled na využití těchto technologií v rodině mají rodiče a děti. Také se zabýváme negativními a pozitivními faktory, které vnášejí informační a komunikační technologie do rodinného života.

Klíčová slova: rodina, výchova, komunikace, informační technologie, komunikační technologie, digitální kompetence, digitální demence, internet, sociální síť

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on the subjective opinion of children and parents to use information and communication technologies in contemporary family. The aim of the research is to determine what role these technologies hold in family cohabitation and whether parents and children have the same view on the usage of these technologies in the family. We also study the positive and negative factors that bring information and communication technologies into family life.

Keywords: family, education, communication, information technologies, communication technologies, digital competencies, digital dementia, internet, social network

Děkuji paní Mgr. Evě Šalenové za pomoc a metodické vedení při psaní této práce.

Děkuji také své rodině, svým rodičům a dětem za trpělivost a maximální podporu po celou dobu mého studia, zejména pak synovi Radkovi za inspiraci, pomoc a upřímné názory při zpracovávání této práce.

„Internet je první věcí vytvořenou lidstvem, které lidstvo nerozumí, je to největší experiment s anarchií, jaký tu kdy byl.“

Eric Schmidt

„Jestli chceš postavit loď, tak nesvolávej muže, aby obstarali dřevo, ale nauč je toužit po širém nekonečném moři.“

Antoine de Saint-Exupéry

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ Z OBLASTI RODINY A VÝCHOVY V RODINĚ	13
1.1.1 Rodina	13
1.1.2 Výchova v rodině	14
1.1.3 Sociální role	15
1.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ Z OBLASTI ICT	15
1.2.1 Digitální kompetence	16
1.2.2 Počítače, tablety, mobilní telefony	16
1.2.3 Internet a jeho historie	17
1.2.4 World Wide Web	18
1.2.5 Elektronická pošta a komunikace	18
1.2.6 Sociální sítě	19
2 NEGATIVA POUŽÍVÁNÍ INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ	20
2.1 DIGITÁLNÍ DEMENCE	20
2.2 SOCIÁLNÍ IZOLACE A POVRCHNOST VZTAHŮ	21
2.3 KYBEŠIKANA, NÁSILÍ A AGRESIVITA	22
2.4 DIGITÁLNÍ TECHNOLOGIE A UČENÍ DĚTÍ	23
2.5 VIRTUÁLNÍ SVĚT A ZÁVISLOSTI	23
2.6 DŮSLEDKY NA VZTAHY V RODINĚ	24
3 POZITIVA POUŽÍVÁNÍ INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	29
4.1 CÍLE VÝZKUMU	29
4.2 POJETÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	29
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB VÝBĚRU	30
5 VLASTNÍ VÝZKUM	32
5.1 POHLAVÍ A VĚK RESPONDENTŮ	32
5.2 VYUŽITÍ INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ U DĚTÍ.....	33
5.3 VYUŽITÍ INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ U RODIČŮ.....	37
5.4 VYUŽITÍ ICT KE KOMUNIKACI S RODINNÝMI PŘÍSLUŠNÍKY	40
5.5 ICT A VOLNÝ ČAS DĚTÍ.....	44
5.6 ZNALOST INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ U RODIČŮ A DĚTÍ	48
5.7 POZITIVA A NEGATIVA ICT Z POHLEDU RODIČŮ	50
5.8 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	51
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	58
SEZNAM GRAFŮ	59
SEZNAM TABULEK.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Informační a komunikační technologie (dále jen ICT) nás dnes provázejí na každém kroku. Počítače i tablety se dnes úspěšně zavádí do škol, v zaměstnání se stále více využívají notebooky a už vůbec se neobejdeme bez mobilních telefonů. Zatímco my dospělí se s nimi postupně sžíváme, ať už dobrovolně nebo nedobrovolně, tak generace našich dětí je bere jako naprostou samozřejmost. Je pro nás překvapující, jak dítě navštěvující mateřskou školu sebejistě ovládá většinu aplikací na tabletu nebo na chytrém telefonu, přitom ještě neumí číst a psát. Rodiče jsou nadšení, jak si jejich dítě obratně dokáže poradit s touto složitou „hračkou“, a přestože si jistě uvědomují i negativní stránky tohoto počínání, stále svým dětem tyto technologie pořizují.

Jisté je, že vývoj v oblasti ICT jde stále dopředu, a že nemá smysl dětem jakkoliv bránit v seznamování se s těmito technologiemi. Naopak často se stává, že rodiče se radí se svými převážně staršími dětmi, jak nové technologie efektivně používat. Je to dáno částečně tím, že děti se učí digitálním kompetencím už na základní škole a částečně tím, že jsou zvědavé a hravé a nové technologie je zajímají právě proto, že jsou zkrátka nové.

Děti v této oblasti rády experimentují a zkoušejí, co všechno je jim umožněno, ale nesmíme zapomínat i na úskalí, která s sebou ICT přinášejí. Ať už máme na mysli internet a virtuální prostředí se svojí anonymitou, závislost na počítačových hrách, sledování či natáčení agresivních videí nebo prostě jen izolovanost od reálného sociálního prostředí.

V této bakalářské práci se chceme věnovat jak již zmíněným úskalím ICT, tak i pozitivním účelům, které jejich používání přináší. Zaměřili jsme se na postoje dětí ve věku 10-12 let a také na postoje jejich rodičů. Zajímalo nás, zda tyto názory budou v některých otázkách shodné nebo naopak odlišné. Předmětem výzkumu také bylo zjistit, v jak velké míře jsou informační technologie v rodinách používány. V teoretické části jsou vysvětleny klíčové pojmy z oblasti rodiny, výchovy, komunikace v rodině a z oblasti informačních a komunikačních technologií. Zaměřili jsme se i na názory některých významných autorů. Jaký vliv může mít používání ICT, internetu a navštěvování sociálních sítí na psychiku, emocionalitu a sociální interakce dětí a mládeže? Jiní autoři zase upozorňují na významný vliv na vztahy, role a funkce v rodině a to jak v negativním, tak v pozitivním smyslu.

Byli bychom velmi rádi, kdyby tato práce přispěla k zamyšlení nad současnou situací technického vývoje ve společnosti a vedla ke snížení negativních stránek a posílení těch pozitivních.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Žijeme v době převratných technických a kulturních změn. V době uspěchané, která vyžaduje být neustále v kontaktu kohokoliv s kýmkoliv, v době nabitě informacemi, které je již nutné umět správně selektovat. Je to doba informačních a komunikačních technologií.

„Žijeme v digitálním světě. Jsme obklopeni technologiemi, které – k lepšímu či horšímu – transformují náš svět, i to, jací jsme my lidé.“ (Chatfield, 2013)

Mění se i rodiče, jejich přístup k výchově dětí. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou v dnešní době více postaveny na diskuzi a kamarádském přístupu, což je pravděpodobně dáno i vlivem informačních a komunikačních technologií.

Generace dnešních rodičů je generací, která se narodila do doby prvních počítačů. Sledovala jejich technický vývoj, byla u zrodu prvních mobilních telefonů, při zavádění internetu a pomalu se učila s těmito technologiemi zacházet - objevila se tzv. počítačová gramotnost. V Anglii se pro tuto generaci objevil pojem generace X, někdy je také tato generace nazývána digitálními přistěhovalci. (Pilný, 2014, s. 39)

Naproti tomu generace dnešních adolescentů, která je nazývána generací Y nebo také „digitálními domorodci“, má už k technologiím jiný přístup. Jak uvádí Ivan Pilný (2014, s. 43) ve své knize *Manéž informačního věku*, má tato generace následující vlastnosti: „silná provázanost na komunity, vysoký stupeň občanského povědomí, životní hodnoty rozdílné od minulé generace, využívání nových technologií jako samozřejmost“.

Dle Marca Prenskyho jsou počítačové hry, internet, e-mailová komunikace a sociální sítě pro dnešní děti stejně tak samozřejmé, jako stromy, slunce nebo silnice (Meier in Hogenová a kol., 2013, s. 61). Později na Prenskyho navazují Williams a Tapscott a tito hovoří již o tzv. síťové neboli internetové generaci. Tato generace nechce být již pouhým pasivním konzumentem informačních technologií, ale chce se podílet na tvorbě blogů a vlastních internetových stránek, na sdílení svých děl, fotografií a videí (Meier in Hogenová a kol., 2013, s. 61).

V důsledku těchto rozdílů dochází k tomu, že děti vědí většinou o informačních technologiích více než jejich rodiče. Po mnoho let bylo tradiční pojetí v rodině nastaveno tak, že starší generace předávali rady a zkušenosti mladším. Dnes jsou to právě děti, které učí své rodiče zacházet s informačními technologiemi. A je třeba dodat, že podobně je tomu

mnohdy i v prostředí vzdělávacích institucí, kdy počítačová gramotnost bývá u dětí na lepší úrovni než u učitelů a vychovatelů. (Meier in Hogenová a kol., 2013, s. 60)

Je tedy zřejmé, že vyspělé technologie se staly součástí našeho sociálního prostředí, našeho každodenního života, ovlivňují jak starší, tak mladší generace a že tuto skutečnost je třeba brát v úvahu a zaujmout k ní určité stanovisko.

V následující kapitole si vysvětlíme některé pojmy, se kterými se budeme v této práci setkávat.

1.1 Vymezení základních pojmů z oblasti rodiny a výchovy v rodině

Tato práce je zaměřena na postoje rodičů a dětí s ohledem na používání informačních a komunikačních technologií v rámci rodiny.

1.1.1 Rodina

Dle Průchy (2003, s. 202) je rodina charakterizována jako „nejstarší společenská instituce, která má plnit funkci reprodukční, socializační, ekonomickou, sexuálně-regulační a další funkce. Rodina má vytvářet emocionální klima, formovat interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, utvářet životní styl.“ Obvyklým druhem rodiny v současné euroamerické civilizaci je tzv. nukleární rodina. Ta se skládá z nejbližších příbuzných (oba rodiče a děti). Rodina je zde chápána jako sociální skupina, která žije ve vlastním prostoru, uspokojuje potřeby svých členů, poskytuje péči a základní životní jistoty dětem. (Průcha a kol. 2003, s. 202)

Znaky rodiny jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Funkcemi rodiny jsou hlavně reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrné například na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory. (Jandourek a kol., 2007, s. 206)

V dnešní postindustriální společnosti se často setkáváme s pojmem postmoderní rodina. Tato rodina existuje právě v době, která je charakteristická především orientací na znalosti, vědění a přístup k informacím. Znalosti, vědění a informace mají v informační společnosti obdobnou roli, jakou měly v industriální společnosti hmotné statky a výrobní prostředky. (Musil in Hogenová a kol., 2013, s. 55)

Rodina by měla být pro všechny členy místem, kde najdou bezpečí a jistotu. Jsou to dva odlišné pojmy, a přesto se spojují – pro dítě v rodině to znamená, že se může cítit bezpečně jedině tam, kde má jistotu, že se rodiče budou chovat určitým způsobem. Bezpečí přitom musí být absolutní. Stejně tak dítě musí mít jistotu, že NE znamená opravdu ne a ANO opravdu ano. (Prekopová, 2001, s. 21-23)

Kromě funkcí rodiny (biologicko-reprodukční, ekonomické, emocionální, relaxační a regenerační), které jsme ji již uvedli, je další důležitá funkce socializačně-výchovná. Tímto se dostáváme k výchově v rodině.

1.1.2 Výchova v rodině

Výchova je záměrné a cílevědomé působení na člověka, které se projevuje všestranným formováním osobnosti. Má adaptační, anticipační a permanentní (trvalý) charakter a je to specificky lidská činnost (Kantorová a kol., 2008, s. 74). Z psychologického hlediska lze výchovu definovat jako vzájemné působení vychovatele na vychovávaného.

Výchova má různé atributy – může být přirozená a umělá, přímá a nepřímá, pozitivní i negativní (Kantorová a kol., 2008). Jůva rozlišuje výchovu intencionální (přímou), tj. bezprostřední působení vychovatele na jedince, a dále funkcionální (nepřímou), tj. ovlivňování rozvoje osobnosti vhodně adaptovaným prostředím (Jůva, 2001, s. 48). Nejinak je tomu i v rodině, kdy dítě je vychováváno jak přímým působením rodiče, tak prostředím, ve kterém v rodině žije. V rodině by měl platit určitý řád a vnitřní režim, jasná pravidla. Při výchově v rodině by měli mít rodiče přirozenou autoritu, děti by měly mít stanoveny určité povinnosti a měly by být vedeny k zodpovědnosti. Pokud je výchova ze strany rodičů nadměrně pečlivá, příliš ochranná, rozmazlující nebo naopak nadměrně shovívavá, pak je z dítěte vychováván buď nesamostatný jedinec s nízkým sebevědomím, nebo jedinec nepřizpůsobivý a neuznávající žádná pravidla. Výchova by měla být ze strany rodičů jednotná, v určitém souladu se společenskými pravidly a s vyváženou mírou empatie a výchovné stimulace.

Pro rodinnou výchovu je vážným ohrožením nezáměrné výchovné působení, zejména vliv televize, počítačů, filmů aj. Jak uvádí Z.Bakošová (2011, s. 91) „Prejavy násilia, ktoré ponúka televízia a film, filmy s tematikou nezdravých medziľudských vzťahov, predčasného sexu medzi mladými ľuďmi deštruuju dobré snahy rodičov v rodinnej výchove.“

Rodiče by proto měli s dětmi otevřeně hovořit o všech důsledcích, které působení médií a informačních technologií přináší. Problémem však zůstává stále častější absence komunikace v rodině, právě z důvodu nástupu technologií a sociálních sítí.

1.1.3 Sociální role

Dle psychologického slovníku sociální role představuje předpokládaný způsob chování člověka v určité sociální situaci, pro niž je dána konkrétní společenská norma (Hartl, Hartlová 2000, s. 512). Tak je tomu i v rodině. Jak rodiče, tak děti zastávají v rodině určitou sociální roli.

Sociální role řídí jedincovo chování v jeho sociální pozici skrze očekávání „publika“. Nositel sociální role toto očekávání vnímá, interpretuje a pak převádí do konkrétního rolového chování. Svým sociálním rolím se jedinec učí v procesu socializace. (Jandourek a kol., 2007, s. 207)

Po mnohé generace byly sociální role v oblasti předávání znalostí v rodině neměnné a dané. Starší a zkušenější rodiče předávali vědomosti a dovednosti svým dětem. Dle některých autorů informační a komunikační technologie tento stav začínají měnit. Například Don Tapscott přišel s názorem, že děti předběhly své rodiče ve znalostech v zacházení s informačními technologiemi a začal prezentovat myšlenku, že v soudobé rodině jsou tradiční mocenské vztahy a role narušeny. (Lupač in Hogenová a kol., 2013, s. 60)

Nyní si tedy vymežíme pojmy z oblasti již zmíněných informačních a komunikačních technologií.

1.2 Vymezení základních pojmů z oblasti ICT

Informační a komunikační technologie chápeme v užším smyslu jako metody, postupy a způsoby zpracování, ověřování, vyhodnocování, selekce, distribuce a včasné doručení potřebných informací v požadované kvalitě a podobě. V širším smyslu ICT zahrnují navíc i technické a programové prostředky (software), které zabezpečují realizaci činností dle pojetí v užším smyslu (Kropáč in Hogenová a kol., 2013, s. 56). Jiní autoři vymezují informační a komunikační technologie jako procesy a prostředky, které lidé používají ke sdílení, distribuci, sběru, uchovávání, reprodukci, zpracovávání a ověřování informací a ke komunikaci mezi sebou (Katuščák a Drlík in Hogenová a kol., 2013, s. 56).

Po účely této práce jsme se zaměřili právě na zařízení, která se dají použít ke komunikaci s jinými lidmi, tzn. počítače, tablety a mobilní telefony a dále na technologie, které tuto komunikaci v uvedených zařízeních umožňují, tj. internet, platforma webu, elektronická pošta a sociální sítě.

1.2.1 Digitální kompetence

Digitální kompetence neboli informační gramotnost bývá vymezována jako základní dovednost v ovládání informačních a komunikačních technologií, orientace ve světě informací, tvořivá práce s informacemi a jejich využívání v praktickém životě a ve vzdělávání (VÚPP, 2005, s. 34). Od letošního září představilo MŠMT na stránkách www.rvp.cz novou Strategii digitálního vzdělávání do roku 2020. Jedná se o novou vizi, která by měla vést ke zlepšení infromatického myšlení a digitálních kompetencí žáků, učitelů a dalších účastníků pedagogického vzdělávání. Přičemž nejde ani tak o to, aby se naučili tyto technologie ovládat, ale hlavně aby porozuměli jejím základům, znali základní pojmy z oblasti ICT a nebyli jen tzv. nemyslicí otroci všech těch „černých krabiček“ (Neumajer in Švancar, 2015, s. 8).

Dále si tedy objasníme, kterých technologií se digitální kompetence dotýká.

1.2.2 Počítače, tablety, mobilní telefony

Slovem počítač (computer) se původně označovala osoba, která prováděla výpočetní operace, tzv. kalkulant. První počítače, ve významu zařízení, byly původně stroje, které prováděly výpočty za použití elektronek. Později byly elektronky nahrazeny tranzistory a tento proces vedl k vytvoření prvních tzv. sálových počítačů. Od 70. let minulého století, kdy nastoupily integrované obvody a mikročipy, se začíná mluvit o osobních počítačích, které bylo možné si pořídit do domácnosti. V roce 1974 představila firma Intel první komerční mikročip a roku 1981 firma IBM uvedla na trh první osobní počítač. V osmdesátých letech přišly na svět i nové přenosné počítače, ale komerčního úspěchu dosáhly až koncem desetiletí, kdy byl představen laptop. (Chatfield, 2013, s. 20-21)

Největší novinkou v oblasti osobních technologických zařízení je tablet – tenké přenosné zařízení, které je ovládáno přes dotykový displej. Jedná se o zařízení, které lze použít nejen k pracovním účelům místo počítače, ale také ke sledování médií, prohlížení webových stránek, poslušání hudby, hraní her a k navázání komunikace přes sociální sítě. (Chatfield, 2013, s. 21)

Velkým technologickým úspěchem byl vynález přenosného, mobilního telefonu. Jeho fungování je založeno na telekomunikačním systému, v rámci kterého jsou přenosné rádiové přijímače a vysílače napojené pomocí mikrovlnných rádiových frekvencí na vysílací a přijímací stanice, které uživatele připojují na klasickou telefonní síť (Brečka, 2009, s. 149). První mobilní telefonní systém vyvinula firma Ericson roku 1956, ale nevýhodou bylo, že vážil zhruba 40 kg. První veřejnou mobilní sítí byla ARP ve Finsku, která začala fungovat roku 1971 a sloužila k telefonování z automobilu. (Brečka, 2009, s. 150)

V dnešní době se už používají tzv. chytré telefony. Poprvé se spojením „chytrý telefon“ přišla roku 1997 již zmíněná švédská firma Ericsson. Chytré telefony jsou stejně jako tablety ovládány přes dotykový displej a integrují funkci přenosného telefonu a funkce pro práci s daty, zejména možnost přístupu k internetu.

1.2.3 Internet a jeho historie

Přestože internet řadíme do moderních komunikačních technologií, je lepší o něm uvažovat spíše jako o infrastruktuře, jako o obrovském množství vzájemně propojených hardwarových a softwarových prvků. Internet je totiž rozsáhlá fyzická síť, v níž existuje většina moderní kultury (Chatfield, 2013, s. 4). Internet samotný tedy spadá do informačních a komunikačních technologií, současně ale svým rozsahem a dosahem informační a komunikační technologie tzv. „pohlcuje“ (Meier in Hogenová, 2013, s. 56). Důležité je ale podotknout, že internet je médium, jehož hnací silou je uživatel. Zda se daná internetová stránka stane sdělením masové komunikace, o tom rozhoduje nejenom ten, kdo stránku vytváří a v jakém mediálním systému ji distribuuje, ale hlavně příjemce sdělení, který si danou stránku vyhledá, informace si přečte a navíc danou stránku začne pravidelně navštěvovat (Šmíd in Jiráček, 2007, s. 119). Věrohodnost informací na některých webových stránkách však nelze spolehlivě ověřit. Uživatelé mají pak problém se v množství informací orientovat a správně je filtrovat. O to větší riziko v tomto směru existuje pro děti.

Historie vývoje internetu spadá do roku 1969, období studené války, kdy Ministerstvo obrany Spojených států vytvořilo síť ARPANET (Síť Agentury pro pokročilé výzkumné projekty) (Chatfield, 2013, s. 4). První zpráva prostřednictvím elektronické pošty byla odeslána roku 1971 a v září roku 1973 bylo propojeno do sítě prvních 40 počítačů v různých místech Spojených států. V prosinci roku 1974 pak bylo poprvé použito slovo „internet“, což byla zkratka termínu „internetworking“ (tzv. práce v síti nebo také „sítí sítí“). Autoři dokumentu, kde byl termín poprvé použit, byli Cerf, Dalal a Sunshine. (Chatfield, 2013, s. 5)

Původní síťové propojení počítačů bylo určeno pro velké sálové počítače a mělo za cíl co nejvíce šetřit strojový čas. Počítače měly tedy sloužit výhradně k práci (Škop in Brečka, 2009, s. 293-294). „Ve druhém roce provozu sítě se stala zřejmou jedna nezamýšlená skutečnost: uživatelé ARPANETu postupně přeměnili síť pro sdílení výpočetních zdrojů na federálně dotovaný elektronický poštovní úřad. Hlavním provozem na ARPANETu nebylo vzdálené počítání, nýbrž výměna informací a osobních zpráv.“ (Bartošek in Brečka, 2009, s. 294)

Z toho je patrné, že koncepce internetu a její účel se velmi brzy začala ubírat jiným směrem.

1.2.4 World Wide Web

Prostředí internetu bylo vyhrazeno pouze odborníkům až do doby, než byl roku 1989 představen koncept WWW (World Wide Web – často zkráceně jen web). Jeho autorem byl Tim Bernes-Lee. Ve své zprávě popsal pojem „univerzálně propojeného informačního systému“, který „dovolí nalézt místo pro uložení jakékoli informace nebo jakéhokoli odkazu, jež bude někdo považovat za důležité.“ (Chatfield, 2013, s. 8)

Tento koncept značně zjednodušil práci s internetem a změnil jej na sdílený informační prostor, kde bylo možné pohodlně vyhledávat dokumenty a používat obrázky a hudbu. Jednalo se o systém, který umožňoval svobodný pohyb uživatelů internetu bez ohledu na platformu, jazyk nebo operační systém (Škop in Brečka, 2009, s. 296). V dnešní době se uživatel může nejen volně pohybovat mezi webovými stránkami, ale také si může vytvářet svoje vlastní. K prohlížení webových stránek je třeba mít nejen přístup k internetu, ale také nainstalovaný webový prohlížeč, např. Internet Explorer, Firefox, Chrome nebo Safari. Čím složitější je webová stránka nebo čím více lidí se na ni chce připojit, tím výkonnější musí být webový server, tj. počítač na kterém jsou webové stránky provozovány (Chatfield, 2013, s. 8-11). Jak je tedy uvedeno výše, World Wide Web není možné zaměňovat s pojmem internet.

1.2.5 Elektronická pošta a komunikace

Myšlenka, která dala vzniknout elektronické poště je ve skutečnosti starší než internet a World Wide Web. Jakmile totiž došlo k propojení počítačů, lidé je hned začali využívat ke komunikaci. Nejprve mezi sebou komunikovali uživatelé připojení k jednomu sálovému počítači. Ti využívali centrální počítač k ukládání souborů, jejichž obsahem bylo určité

sdělení a v názvu souboru bylo uvedeno jméno adresáta. V roce 1971 byl poprvé použit znak @ k označení konkrétního místa, kde se nachází adresát nebo odesílatel. Tento systém už umožňoval předávání zpráv mezi více počítači. A o rok později byl představen první poštovní program na automatické odesílání, čtení zpráv, jejich uchovávání ve složkách a spravování. Dnes funguje software pro elektronickou poštu tak jednoduše, že pošta je uchovávána na poštovním serveru, ke kterému se prostřednictvím internetu připojí program pro správu pošty (např. Outlook nebo Thunderbird) nebo máme přístup k poště pomocí webového prohlížeče - stačí si jej otevřít na svém mobilním telefonu a mít připojení k internetu. (Chatfield, 2013, s. 16-18)

Na rozdíl od počátků elektronické pošty, kdy se předávala pouze textová sdělení, se dnes už posílají e-mailem obrázky, soubory, fotografie, prezentace i celé databáze. Nevýhodou ale je, že stále častěji se nám do naší elektronické schránky dostávají sdělení od neznámých odesílatelů, tzv. spamy, a tyto nás spíš obtěžují. Ale o tom více v kapitole o negativních informačních a komunikačních technologiích.

1.2.6 Sociální sítě

Dalším způsobem, jak lze komunikovat s lidmi prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, jsou tzv. sociální sítě. Pokud web vznikl za účelem vyhledávání informací, pak sociální sítě vznikly za účelem vyhledávání lidí a udržování vztahů mezi nimi. (Chatfield, 2013, s. 104)

Jednou z nejznámějších sociálních sítí je Facebook, který byl založen v roce 2004 studentem Harvardovy univerzity Markem Zuckerbergem. Stránky měly umožnit studentům být neustále v kontaktu a sdílet společné informace. Počet uživatelů velmi rychle rostl a v roce 2010 se Facebook stal nejnavštěvovanější webovou stránkou ve Spojených státech. V současnosti využívá tuto sociální síť více než miliarda uživatelů, věková hranice pro vstup na stránky Facebooku je 13 let. (Chatfield, 2013, s. 106)

Další významnou sociální síť dnešní doby je Twitter nebo LinkedIn, která umožňuje uživateli prezentovat úplnou profesní historii, životopisy a osobní údaje za účelem navázání nových pracovních příležitostí nebo vztahů s profesně podobně zaměřenými lidmi. Na sociálních webech jsou schopni lidé trávit prostřednictvím mobilních a chytrých telefonů velké množství času. A nejenom dospělí, ale i děti. O úskalích, která nám sociální sítě přinášejí, si povíme více v následující kapitole.

2 NEGATIVA POUŽÍVÁNÍ INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ

Jak jsme již zmínili na začátku, informační a komunikační technologie mají na dnešní populaci velký vliv, a to jak pozitivní, tak i negativní. Jak uvádí Manfred Spitzer ve své knize *Digitální demence* (2014, s. 13): „Moderní výzkumy mozku totiž naznačují, že při užívání digitálních médií máme veškeré důvody k šířeji pojatým obavám. Náš mozek totiž prochází procesem neustálých změn, z čehož nutně vyplývá, že není možné, aby nás uživatele každodenní kontakt s digitálními médii nijak neovlivnil.“

Podívejme se tedy na některá negativa, která nám současné technologie přinášejí.

2.1 Digitální demence

Často se v odborné literatuře setkáváme s pojmem tzv. digitální demence. Touto problematikou se vážně zabývá například již zmíněný německý psycholog Manfred Spitzer.

Jedná se o zapomnětlivost způsobenou nedostatečným tréninkem mozku v souvislosti s používáním digitálních technologií. Především generace mladých lidí a dětí je ohrožena nejvíce. Náš mozek funguje v podstatě jako sval. Pokud ho používáme, tak roste, ale když ho nepoužíváme, tak zakrňuje. Respektive nezvětšuje se celý mozek, ale mění se v něm synapse (spoje mezi nervovými buňkami) podle toho, jak často jsou používány k přenosu informací ve formě elektrických impulzů. (Spitzer, 2014, s. 35, s. 46)

V dnešní době je totiž naprostou samozřejmostí si potřebné informace vyhledat na internetu. Také všechny schůzky a telefonní čísla si ukládáme do mobilu. Pokud se potřebujeme dopravit na nějaké místo, tak nás tam navigace spolehlivě dovede a my nemusíme nad cestou vůbec přemýšlet. Dalo by se říci, že informační technologie šetří naši paměť. Je však dokázáno, že při učení a ukládání informací do paměti narůstá objem těch částí mozku, jež odpovídají za zpracování úkonů souvisejících s těmito informacemi (Spitzer, 2014, s. 30). Pokud se tedy chceme vyhnout digitální demenci, je třeba trénovat mozek a toho docílíme jedině tak, že se budeme aktivně vypořádávat s běžnými situacemi v reálném prostředí.

Na druhou stranu je pravdou, že v dnešní době jsme doslova zahlceni množstvím informací, a proto není ani možné si všechny potřebné údaje pamatovat. V tomto ohledu je spíše důležité vědět, kde si dané informace můžeme vyhledat, což také určitě vede k tréninku mozku. Populaci na jednu stranu ohrožuje digitální demence, ale na druhou stranu je stejně nebezpečný pocit „zaplavení informacemi“, a to z důvodu formování jedince a jeho identi-

ty (Šmahel, 2003, s. 44). Lidé jsou zvyklí si potřebné informace automaticky vyhledat na internetu a na základě těchto informací si utváří svůj názor. Jen je nutné si umět vyhledat objektivní, věrohodné a prověřené informace, na což se už povětšinou zapomíná.

Od hrozby digitální demence a nevhodného formování identity se takto dostáváme k dalšímu úskalí komunikačních technologií a tím jsou sociální sítě.

2.2 Sociální izolace a povrchnost vztahů

Přestože digitální sociální sítě vznikly původně za účelem zlepšení a rozšíření sociálních kontaktů, tak vedou paradoxně k sociální izolaci a k povrchním vztahům. Lidé jsou sociální bytosti a sociální kontakt je pro ně nutností, jenže reálná osobní komunikace umožňuje hlubší zpracování. Pokud se často nesetkáváme v přímém sociálním kontaktu se svými přáteli, nejsme nuceni používat tolik sociální myšlení (Spitzer, 2014, s. 98, s. 108). Lidé často na sociálních sítích hledají přátele a nové partnery. Virtuální vztahy ale na rozdíl od vztahů reálných postrádají určitou kontinuitu a tím pádem je jednodušší z takového vztahu rychle odejít, pokud se nám cokoliv znelíbí. Útěk se tak stává hlavním řešením problémů v komunikaci (Šmahel, 2003, s. 47). V reálném životě máme také tendenci hodnotit osoby podle jejich fyzické atraktivity. Neatraktivní jedinci bývají proto handicapováni, což ve virtuálním prostředí nenastává (Šmahel, 2003, s. 75). Tito lidé mají spoustu přátel na sociálních sítích, ale v reálném životě bývají osamoceni. Uchylují se tak častěji k diskuzím na internetu, protože zde jim ostatní naslouchají a virtuální přátelé jsou stále na blízku.

Virtuální prostředí totiž nahrává ke změně lidské identity, kterou si jedinec může volit podle svých zájmů, nálady a vlastních pocitů. Dokonce může mít několik identit a může je libovolně měnit podle druhu partnera a komunikace s ním. Běžná je změna pohlaví a věku, často velmi mladá děvčata vstupují do virtuálních vztahů, kde se vydávají za starší (Sak, 2007, s. 32). „Stále se řeší, ale i realizuje cenzura na internetu, diskuse a komentáře k článkům jsou plné vulgarismů a primitivní agresivity.“ (Sak, 2007, s. 29)

Povrchnost vztahů je také dána prostředím internetu, které je považováno za prostředí bez zábran. Převážně u dospívajících lze pozorovat, že se nejenom chovají ve virtuálním prostředí odvážněji a otevřeněji, ale také považují internet za prostředí, kde na sebe nemusí brát žádné závazky a žádnou zodpovědnost. (Šmahel, 2003, s. 31)

Je totiž mnohem jednodušší se skrývat za anonymitou internetu, kdy často v rozhovoru napíšeme informace, které bychom tváří v tvář dotyčnému nikdy nedokázali říci. A odtud je už jen krůček ke kyberšikaně a agresivitě.

2.3 Kyberšikana, násilí a agresivita

Důsledky našeho konání nás v realitě určitým způsobem limitují, ovšem ve virtuálním světě, kdy jsme v anonymitě a nejsme v přímém osobním kontaktu s ostatními uživateli, tak ztrácíme jakékoliv zábrany. Navíc, jak uvádí Šmahel (2003, s. 81) „je důležitým impulzivním projevem v internetové komunikaci také možnost okamžité komunikace s protějškem.“ Je mnohem snazší napsat agresivní větu v zápalu hněvu a kliknout na tlačítko Odeslat, než napsat dopis, vložit jej do obálky, nalepit známku, napsat adresu a vhodit jej do schránky (Šmahel, 2003, s. 81). Za projev agrese přitom nemusíme považovat jen on-line komunikaci, ale patří sem také zaslání nevhodného mailu, viru nebo hackerský útok na cizí webové stránky.

Děti a mládež tráví čas na internetu a na počítači převážně kvůli zábavě a hře, elektronická média jsou pro ně nástrojem rychlé komunikace a vyhledávání informací. A přestože rozumí těmto technologiím povětšinou lépe, než jejich rodiče, tak jim chybí ona dospělácká zkušenost, rodičovská intuice. Proto děti nejsou schopny předcházet rizikům a problémům, které s sebou používání elektronických technologií přináší. (Vágnerová, 2011, s. 91)

Jedním z negativních projevů těchto technologií je právě kyberšikana. Od klasické formy šikany se liší hlavně rychlostí šíření, velikostí dopadu negativních rozměrů a proměna role agresora a oběti. Agresorem totiž nemusí být fyzicky a sociálně silný jedinec, jak tomu bývá v reálném prostředí. Stejně tak obětí může být prakticky kdokoliv, a to především tehdy, pokud si agresor vybírá oběť náhodně. Vyšší riziko hrozí dětem, které jsou na mobilních a internetových technologiích závislé. U kyberšikany se navíc neprojeví klasické příznaky fyzického násilí, kterého by si rodiče mohli všimnout, ale vše se odehrává v emocionální a psychické rovině. Tato skutečnost znesnadňuje jednak odhalení šikany, jednak odhalení samotného pachatele. (Vágnerová, 2011, s. 93-95)

Jenže jak máme ochránit děti před touto novou formou patologického chování? Jednou z možností je dobrá informovanost o existenci tohoto problému a také schopnost dětí zacházet s informačními technologiemi co nejrozumněji. Digitální kompetence, které jsme popsali již dříve, se tak stávají nutností dnešního vzdělávacího a školního systému.

2.4 Digitální technologie a učení dětí

Rodiče pořízují svým dětem počítače a dostupný internet v mobilních zařízeních s představou, že jim tak zajistí lepší vzdělávání, lepší přípravu do školy. Dle vyhodnocení údajů studie PISA ohledně vlivu dostupnosti počítačů ve škole, jež provedli Thomas Fuchs a Ludger Wößmann, počítač doma vede k horším výsledkům ve škole, protože jen pouhá dostupnost počítačů doma vede převážně k tomu, že na něm děti hrají počítačové hry a tráví čas na sociálních sítích, což je odvádí od učení a projevuje se tak negativně na výsledcích ve škole (Spitzer, 2014, s. 24). Děti s počítačem sice rády pracují a zvláště se o něj zajímají, ale je to dáno převážně tím, že se jedná o novou technologii, která jim navíc umožňuje přístup k zakázaným informacím a obsahům. A to je přesně to, co děti láká. Používání počítače v raném dětství může vést k poruchám pozornosti a v předškolním věku pak k poruchám čtení (Spitzer, 2014, s. 25). Navíc kdo o učivu reálně diskutuje, počíná si lépe a víc věcí si zapamatuje než ten, kdo o učivu diskutuje prostřednictvím monitoru a klávesnice (Spitzer, 2014, s. 70).

Dále bylo prokázáno, že pokud si žák učivo ručně opisuje do sešitu, tak se jeho obsah více ukládá do paměti, jelikož si přitom musí slovo zapamatovat a znovu samostatně vytvořit (smysluplnými pohyby rukou a perem). Takže i když počítač žákům šetří práci, má na učení spíše negativní vliv (Spitzer, 2014, s. 75). Je sice jednoduché text zkopírovat, ale přečíst slovo a následně je přepsat, aby se tím člověk musel myšlenkově zabývat, by byly kroky hlubšího zpracování (Spitzer, 2014, s. 66).

Naproti tomu může mít vzdělávání prostřednictvím informačních a komunikačních technologií i řadu výhod, zvláště pro zvědavé děti, které mají chuť se neustále učit novým věcem a čerpat nové vědomosti. Každopádně platí, že rodiče by vždy měli mít tuto aktivitu svých dětí pod kontrolou.

2.5 Virtuální svět a závislosti

Jak už jsme zmínili v předchozích kapitolách, je svět internetu považován za svět bez zábran. Lidé měli potřebu sdílet informace a tak si vytvořili jakousi umělou realitu, virtuální prostředí. Člověk, i když existuje v reálném světě a v časoprostoru, tak svým vědomím vstupuje do kyberprostoru. Jedná se vlastně o produkt aktivního spojení nových informačních a komunikačních technologií a člověka, je to úplně nový prvek v historii lidstva (Sak, 2007, s. 29).

David Šmahel (2003, s. 22) uvádí ještě další fenomény virtuálního světa. Jedná se o prostředí odreažování a zábavy, prostředí lži a přetvářky, prostředí bez závazků a prostředí štěstí. Jsou to spíše jakési pohledy lidí a dospívajících na virtuální svět a jak ho tyto účastníci vnímají, když do tohoto světa vstupují. Tento „filtr“ pak ovlivňuje veškeré jejich chování na internetu a ve virtuálním prostředí (Šmahel, 2003, s. 22). Není tedy překvapující, že se na tomto prostředí stávají lidé závislí, stejně jako na drogách, na kouření nebo na alkoholu. K symptomům závislosti patří: připisování důležitosti dané činnosti, změna nálady pokud tuto činnost nemůžeme vykonávat, zvyšování tolerance, abstinenci příznaky, konflikt mezi závislostí a okolním světem a možnost recidivy (Griffiths in Šmahel, 2003, s. 141).

Šmahel dále uvádí, že dle četných výzkumů jsou na internetu častěji závislí muži než ženy a vzhledem k tomu, že vykonávané činnosti jsou v největší míře zaměřené na kontakt s lidmi, je tedy možné se domnívat, že závislí lidé bývají často osamělí, nesmělí a neschopní navázat kontakt v osobním životě. (Šmahel, 2003, s. 143)

Opět se tedy potvrzuje již dříve zmiňovaná změna identity v souvislosti se vstupem do virtuálního prostředí, kdy v reálném světě neprůbojní lidé s nízkým sebevědomím se upínají k závislosti na internetu, protože zde se mohou pohybovat a komunikovat bez zábran, ostychu a dle své fantazie.

2.6 Důsledky na vztahy v rodině

V důsledku nedostatečné komunikace tváří v tvář, vysoké pracovní vytíženosti a časem tráveným stále častěji u počítačů, na internetu a na nejrůznějších médiích se zhoršují i vztahy v rodině.

Jiřina Prekopová (2001, s. 7) píše ve své knize *Jak být dobrým rodičem*: „Člověk, fascinován výkonností a přesností technického pokroku, se postupně uchyluje k počítači a televizi - místo toho, aby komunikoval s lidmi. Všichni známe obraz rodiny, kde každý sedí ve svém pokoji před svou obrazovkou a ke štěstí mu stačí dálkový ovladač nebo počítačová myš. Nesmíme ale dopustit, aby tímto způsobem zahynula láska. Ztráta schopnosti milovat by stála člověka jeho živočišný druh, totiž jeho lidskost. Tak se lidský osud ocitá na pokraji záhuby.“ Jako důvod, proč se lidé stále častěji uchylují ke komunikaci přes počítačové technologie, uvádí Prekopová (2001, s. 26) ztrátu bezpečí v lásce: „Pokud člověk ztratí bezpečí v lásce, hledá jistotu u technických přístrojů, které fungují spolehlivě a předvída-

telně. Proto komunikují mnozí raději s internetem a počítačovou myš hladí častěji než vlastní ženu a děti.“

Výchova dítěte v rodině probíhá na základě vzoru. Rodiče přitom musí svému dítěti dát vzor jednoznačný a jednoznačnost vzoru se musí potvrdit opakováním (Prekopová, 2001, s. 27). Užíváním informačních a komunikačních technologií dávají rodiče svému dítěti také vzor. Pokud je používání ICT nadměrné, pak je to vzor jistě negativní. Pokud dítě vidí své rodiče stále sedět u počítače nebo používat mobilní telefon, je velmi pravděpodobné, že to bude považovat za běžné chování, bude u počítače také vysedávat a nebude mu na tomto počínání připadat nic špatného. Na druhou stranu, stále častějším problémem dnešních rodičů je nutnost používání mobilních telefonů a počítačů kvůli svému zaměstnání. Hlavně chytré telefony, které umí i přijímat e-maily, nepřímou způsobují, že rodiče jsou vlastně neustále „v práci“.

Ať už dobrovolně nebo nedobrovolně, jsme prostě na technologiích závislí. Pokud ale jsou v používání ICT v rodině stanoveny jasná pravidla, pak mohou být informační technologie využívány i pozitivně a právě tomu bude věnována další kapitola.

3 POZITIVA POUŽÍVÁNÍ INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ

Abychom nebyli k informačním a komunikačním technologiím příliš „nespravedliví“, musíme také zmínit jejich pozitivní prvky. Dnešní informační a vzdělanostní společnost jde ruku v ruce s nutností tyto technologie používat. Naše děti mají v užívání ICT silně vyvinutou schopnost, která se v budoucnu stane klíčovou a hlavní sociální technikou (Murphy-Witt, 2007, s. 21). Důležité je, abychom se této skutečnosti dokázali my dospělí přizpůsobit a naše děti na budoucnost v mediálním světě realisticky připravovat. Virtuální svět a nové technologie mohou při dobrém vedení a rozumném používání poskytovat spoustu impulsů k rozvoji fantazie a inteligenci. Existuje hodně zajímavých počítačových her, mobilních aplikací nebo vzdělávacích internetových kurzů, které rozvíjí vědomosti v zájmové oblasti individuálně u každého člověka podle jeho nadání a schopností. Počítačové hry mohou u dětí podporovat rozvoj logického myšlení nebo slovní zásobu v cizím jazyce, internetové vzdělávání a používání technologií zase jejich mediální gramotnost.

Rozvoj virtuálních světů a miliony zapojených účastníků soustřeďují i pozornost psychologů. Studují se zájemem emoce a chování jejich uživatelů. Některých her nebo prvků virtuálních světů se využívá v terapii. O důvodech vedoucích k aktivní účasti ve virtuálním světě můžeme jen spekulovat. Jsou-li podobné světy vnímány jako zábava, je to určitě lepší než když postupně nahrazují reálný svět a život zapojených hráčů (Pilný, 2014, s. 206). Také David Šmahel (2003, s. 49) v souvislosti s utvářením identity na sociálních sítích uvádí i pozitivní pohled: „virtuální identita napomáhá k útěku z vazeb prázdna, který lidem pomáhá překonat jejich problémy v reálném životě.“

„Experimentování s identitou ve virtuální realitě pomohlo lidem ke zkvalitnění reálných vztahů.“ (Turkleová in Šmahel, 2003, s. 49)

Terapie odvádí pozornost od bolesti. Můžeme trénovat koncentraci, prostorovou orientaci. Simulace na počítači jsou navíc daleko levnější než klasické simulátory a zlepšují reakce na různé situace (Pilný, 2014, s. 174). Nejrůznější aplikace a hry mohou trénovat paměť, učit nás cizí jazyky nebo nám poskytnou relaxaci a uvolnění.

Na internetu dnes můžeme procestovat celý svět ze sedačky - díky mapám a speciálně vytvořeným fotografiím si dnes můžeme prohlédnout většinu míst na planetě a předem si tak pohodlně naplánovat dovolenou nebo služební cestu v klidu domova. Můžeme si objednat

místenky v autobuse nebo ve vlaku, koupit si vstupenky do kina, rezervovat ubytování v hotelu a ještě vše předem zaplatit, aniž bychom museli osobně jít do banky.

Také ve zpracování informací nám technologie přináší pozitiva. Dnes už je používání kláves CTRL+C a CTRL+V tak běžnou záležitostí, že si už pomalu ani neumíme představit, jak se dříve psaly dopisy, knihy a dokumenty, když ještě tato možnost kopírování a vložení nebyla (Spitzer, 2014, s. 59). V tomto směru nám počítače určitě ubírají práci. A pokud potřebujeme doplnit chybějící učivo ze školy, pak není nic jednoduššího, než si vše ofotit do mobilu nebo tabletu. Ale jak jsme již zmínili v předchozí kapitole, nesmíme zapomínat, že ruční opisování informací vede k hlubšímu zpracování v mozku a pak se nám údaje snadněji vybaví, když je potřebujeme.

Jak je tedy z předchozích kapitol zřejmé, mohou nám být informační a komunikační technologie jak k užitku, tak nám vnášet do života i negativní prvky. Na jednu stranu najdeme na internetu spoustu užitečných informací a na druhou stranu návody na výrobu drog. Je jen na nás samotných, jak budeme informační technologie využívat, jakou jim budeme připisovat funkci a důležitost v našich každodenních záležitostech.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Používání informačních a komunikačních technologií se v současné době stává stále více běžnou každodenní činností, jak dětí, tak i dospělých. Zasahuje do všech odvětví našeho života. Vzhledem k technickému vývoji je jejich používání nevyhnutelné a informační gramotnost je dnes již nutností pro všechny věkové kategorie.

V praktické části této bakalářské práce budeme zjišťovat, jaké místo zaujímají informační a komunikační technologie v současné rodině, a zda jejich používání přispívá k fungování rodiny nebo naopak vnáší negativní prvky do rodinného soužití.

4.1 Cíle výzkumu

Prvotním cílem výzkumu je zjistit, jakou pozici zaujímají komunikační a informační technologie v současné rodině. Dílčími cíli výzkumu jsou:

- jakou funkci plní informační a komunikační technologie z pohledu rodičů v jejich každodenním životě
- jakou funkci plní informační a komunikační technologie z pohledu dětí v jejich každodenním životě
- jaká pozitiva a negativa přináší používání komunikačních a informačních technologií do soužití současné rodiny z pohledu rodičů

4.2 Pojetí výzkumného šetření

Jelikož jsme chtěli získat co největší množství dat od více respondentů, zvolili jsme kvantitativní výzkum a jako techniku sběru dat jsme si stanovili dva druhy dotazníku. Jeden dotazník byl určen dětem ve věku 10-12 let, druhý typ dotazníku byl určen jejich rodičům. Oba dotazníky jsou součástí přílohy této práce.

4.3 Výzkumné otázky

Rodina je v současné době vystavována novým výzvám a problémům. Jedním z nich je i používání informačních a komunikačních technologií dětmi a jejich rodiči. Ve výzkumu nás zajímaly odpovědi na tyto otázky:

- a. Existují rozdíly v názoru na účelovost komunikačních a informačních technologií mezi rodiči a dětmi?
- b. Používají děti a jejich rodiče informační a komunikační technologie často ke komunikaci navzájem mezi sebou?
- c. Upřednostňují děti ve volnočasových aktivitách informační a komunikační technologie před pobytem v přírodě nebo jinými herními aktivitami?
- d. Zasahuje rodičům vyřizování pracovních záležitostí za použití ICT do času, který tráví se svou rodinou?
- e. Který informační zdroj děti upřednostňují, pokud hledají radu nebo pomoc?
- f. Hledají často rodiče pomoc a radu u svých dětí ohledně práce s informačními technologiemi?
- g. Využívají informační a komunikační technologie více děti nebo rodiče?

4.4 Výzkumný soubor a způsob výběru

Výzkumný soubor byl rozdělen na dvě skupiny respondentů. Jako první skupina byli vybráni žáci 5. a 6. tříd Základní školy Zlín, Štefánikova 2514. Tato škola byla vybrána, jelikož je umístěna přímo v centru krajského města a navštěvují ji žáci jak z centra, tak z okolních příměstských čtvrtí a vesnic. Je zde tedy zastoupena homogenní skupina dětí z městského i z venkovského prostředí.

Žáci, navštěvující 5. a 6. třídu, se pohybují ve věkovém rozmezí 10 – 12 let, což je dle Z. Matějčka střední školní věk (Matějček, 2000). Záměrně jsme zvolili toto věkové období, kdy děti už jsou adaptovány na školní prostředí a začínají experimentovat s různými informačními technologiemi a se sociálními sítěmi. Zároveň se v tomto věkovém rozmezí na základních školách vyučuje předmět Informační a komunikační technologie, kde jsou děti seznamovány jak s pozitivními, tak i s negativními důsledky používání počítačů, internetu a sociálních sítí.

V tomto věku jsou děti ještě hravé, soutěživé a umí už přijímat pravidla a respektovat je. Přední místo zauímají pohybové dovednosti a sportovní výkony, je to období sběratelství a přírodovědných zájmů (Matějček, 2000) – všechny tyto kritéria přispívají k tomu, aby děti v tomto období nebyly zbytečně zatěžovány informačními technologiemi. Je naopak žádoucí děti v tomto věku usměřňovat v aktivitách spojených s informačními technologiemi. Proto druhou skupinu respondentů tvoří rodiče těchto žáků, abychom zjistili i jejich postoje k této problematice.

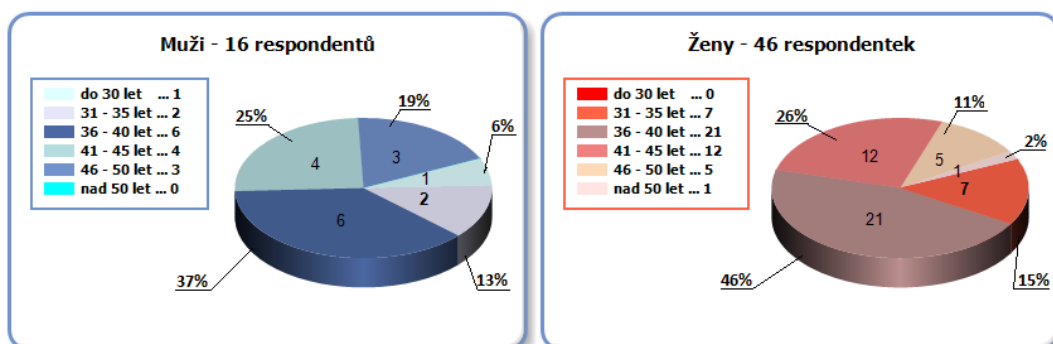
5 VLASTNÍ VÝZKUM

Výzkum proběhl v několika fázích. Nejprve byly předány dotazníky dětem v rámci školní výuky předmětu ICT a druhá skupina dotazníků s podobnými položkami byla předána rodičům těchto dětí. Po vyplnění dotazníků byly tyto zpracovány a vyhodnoceny. Byla provedena analýza dat, jejíž výsledky byly použity v závěrečném shrnutí této práce.

5.1 Pohlaví a věk respondentů

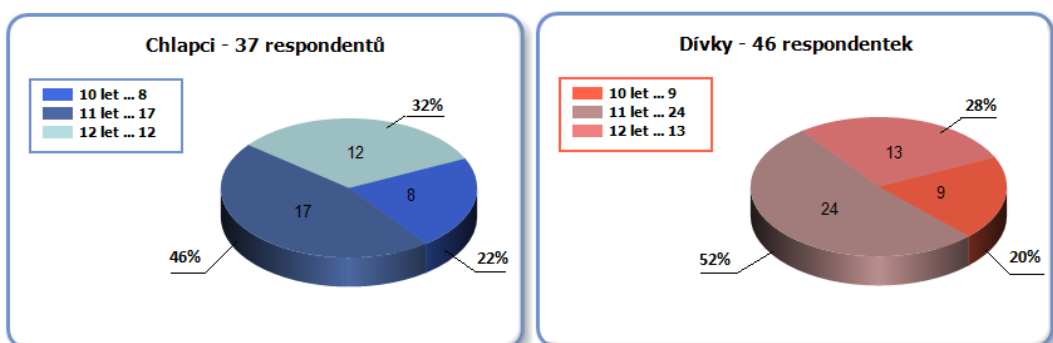
Výzkumu se účastnilo celkem 83 dětí a 62 rodičů těchto dětí, přičemž u rodičů byla nejvíce zastoupena věková skupina od 36 do 40 let.

Graf 1 - Zastoupení rodičů podle pohlaví a věku

U dětí ve věku 10 až 12 let byla nejvíce zastoupena věková skupina 11 let.

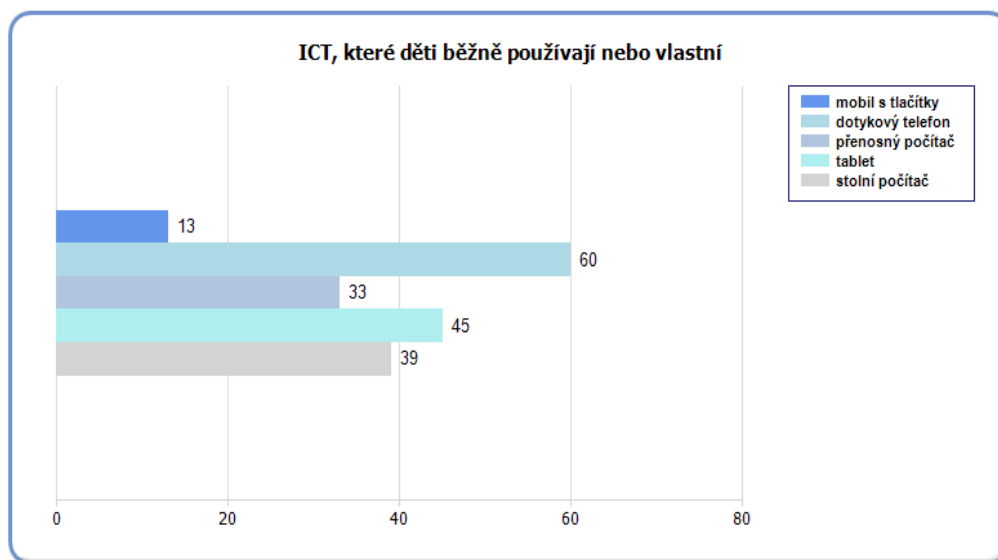
Graf 2 - Zastoupení dětí dle pohlaví a věku

5.2 Využití informačních a komunikačních technologií u dětí

Respondenti měli v jedné z položek dotazníku označit, které informační a komunikační technologie v současnosti aktivně využívají. Na výběr měli mobilní telefon s tlačítky, chytrý dotykový telefon (smartphone nebo iPhone), tablet, přenosný počítač (notebook, ultra-book) nebo stolní nepřenosný počítač. Záměrně byly uvedeny pouze ty technologie, které lze využít ke komunikaci s jinými lidmi, ať už ke komunikaci slovní nebo formou chatu na sociálních sítích nebo přes elektronickou poštu. Ze všech respondentů pouze dvě děti ve věku 11 let odpověděly, že nevládní žádné z uvedených technologií a ani je nepoužívají. Z ostatních výsledků je patrné, že z 81 respondentů, kteří běžně používají ICT, 74% dětí používá chytrý dotykový telefon. Dalších 16% dětí používá ke komunikaci mobilní telefon s tlačítky. Také jsme z odpovědí zjistili, že 8 dětí, tzn. 10%, nemá ani mobilní telefon a ani smartphone, ale tyto děti zase označily, že používají tablet. Tudíž se dá předpokládat, že jej využívají i ke komunikaci s rodiči. Ostatně tablet používá nebo vlastní 55% dotázaných dětí.

Graf 3 - Technologie běžně používané dětmi ve věku 10-12 let

S výše uvedenými výsledky koresponduje fakt, kdy 45 dotazovaných rodičů (73%) odpovědělo, že považují za důležité, aby jejich dítě vlastnilo mobilní telefon. Jen 5 rodičů označilo odpověď „nedokážu posoudit“. Z pohledu dětí je vlastní mobilní telefon důležitý pro

67 dotázaných (81%), 8 jich odpovědělo, že nedokážou posoudit, a pro zbývajících 8 dětí není mobilní telefon důležitý.

Naopak, co se týká dostupnosti internetu v mobilním zařízení, už pouze 13 rodičů (21%) odpovědělo, že **souhlasí** s tím, aby jejich dítě mělo možnost připojení k internetu kdykoliv a kdekoliv. Zbývajících 49 rodičů odpovědělo (79%), že **nesouhlasí**. Rodiče, kteří odpověděli kladně, jako důvod nejčastěji uváděli „přístup k informacím“ (např. jízdní řády, učivo do školy), jeden z rodičů uvedl jako důvod právě již zmiňovanou „komunikaci s rodiči“. Na stejnou otázku odpovědělo 44 dětí (53%), že považují za důležité mít přístup na internet a 22 dětí (26,5%) odpovědělo záporně. Zbývajících 17 dětí (20,5%) nedokázalo odpovědět. Děti uváděly jako důvod důležitosti nejčastěji „vyhledávání a přístup k informacím“ (kvůli přípravě do školy nebo pro vlastní potřebu) – 28 respondentů. 13 dětí zase vidí důležitost internetu v možnosti hrát hry, sledovat videa, stahovat si různé aplikace a jednoduše relaxovat. 10 dětí uvedlo, že internet potřebují kvůli komunikaci s rodiči a jedna dívka napsala, že na internetu „může mít uložené účetnictví nebo něco podobného“. Celkově se dá říci, že po stránce účelovosti děti vidí potřebnost internetu podobně jako jejich rodiče. Přestože většina rodičů (79%) považuje dostupnost internetu u dětí za nedůležitou, pro víc jak polovinu dotázaných dětí (53%) je připojení na internet důležité.

Podle grafu 3 je dále patrné, že 41% dotázaných dětí (z 81 respondentů) běžně používá přenosné počítače (notebooky) a 48% dětí používá stolní počítače. Jsou však tyto uvedené technologie využívány k pozitivním účelům, kvůli kterým je dětem pořizují jejich rodiče? V jedné z položek dotazníku jsme požádali respondenty, aby seřadili podle důležitosti od 1 do 5 tyto důvody používání ICT (příčemž 1 = nejvíce důležité a 5 = nejméně):

- Zjišťování zajímavých informací a zpráv na internetu
- Zábava, hry
- Příprava do školy
- Programování a práce (u dětí zájmová činnost)
- Sociální sítě a komunikace (také email, chat)

U dětí se nejčastěji objevovaly tyto varianty:

Tab. 1- Hodnocení využití ICT - děti

Hodnocení	Varianta 1 – 5x	Varianta 2 - 4x	Varianta 3 – 4x
1	Zábava, hry	Zábava, hry	Zábava, hry
2	Sociální sítě a komunikace	Sociální sítě a komunikace	Zjišťování zajímavých informací a zpráv
3	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Sociální sítě a komunikace
4	Příprava do školy	Programování a zájmová činnost	Příprava do školy
5	Programování a zájmová činnost	Příprava do školy	Programování a zájmová činnost

Naproti tomu rodiče těchto dětí seřadili důvody, kvůli kterým pořizují svým dětem ICT takto:

Tab. 2 - Hodnocení využití ICT – rodiče

Hodnocení	Varianta 1 – 7x	Varianta 2 – 6x	Varianta 3 – 4x
1	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Zjišťování zajímavých informací a zpráv
2	Příprava do školy	Příprava do školy	Příprava do školy
3	Programování a zájmová činnost	Zábava, hry	Programování a zájmová činnost
4	Zábava, hry	Programování a zájmová činnost	Sociální sítě a komunikace
5	Sociální sítě a komunikace	Sociální sítě a komunikace	Zábava, hry

V další tabulce ještě nabízíme srovnání frekvence hodnocení u jednotlivých důvodů využití ICT - u dětí byl nejčastěji hodnocen důvod „zábava a hry“ a to **důležitostí 1** (26x). Důvod „programování a zájmová činnost“ naopak **důležitostí 5** (28x), tj. nejméně důležitý důvod.

Tab. 3 - Seřazení dle hodnocení důležitosti ICT – děti

Hodnocení	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Zábava, hry	Příprava do školy	Programování a zájmová činnost	Sociální sítě a komunikace
1	22	26	21	3	9
2	9	18	12	7	25
3	22	11	10	16	13
4	12	6	21	17	15
5	9	14	11	28	10

U dospělých respondentů byl nejčastěji (34x) hodnocen **důležitostí 1** důvod „zjišťování informací a zpráv“ a jako druhý důvod byly nejčastěji (28x) hodnoceny „sociální sítě a komunikace“ a to **důležitostí 5** (nejméně důležité).

Tab. 4 - Seřazení dle hodnocení důležitosti ICT – rodiče

Hodnocení	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Zábava, hry	Příprava do školy	Programování a zájmová činnost	Sociální sítě a komunikace
1	34	11	12	0	0
2	17	10	27	1	4
3	5	13	10	23	6
4	1	14	7	17	16
5	2	9	2	14	28

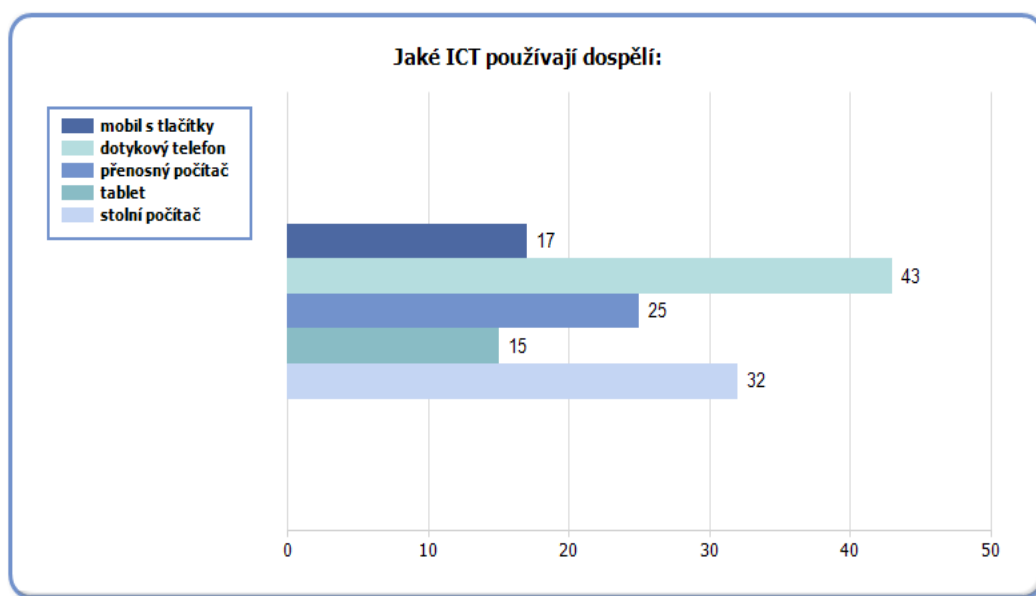
Po srovnání výše uvedených tabulek je zřejmé, že děti technologie nejraději využívají k zábavě a hrám a příprava do školy je u nich až na posledních místech, kdežto rodiče pořizují svým dětem počítače, tablety a přístup na internet hlavně z důvodu zjišťování informací a přípravy do školy. Rodiče měli navíc možnost dopsat ještě i jiný, v možnostech neuvedený důvod, což využili jen 3 respondenti – 2 z nich uvedli, že je pro ně důležité, aby mohli s dítětem komunikovat a být v kontaktu (když je mimo domov) a 1 respondent uvedl jako jiný důvod „zábavné hry“. V každém případě mají rodiče většinou jiné očekávání od využívání ICT než jejich děti.

5.3 Využití informačních a komunikačních technologií u rodičů

V našem výzkumu nás dále zajímalo, jakým způsobem využívají informační a komunikační technologie rodiče. Zda jim využívání těchto technologií nějak zasahuje do rodinného života.

Z dospělých respondentů pouze 2 ženy uvedly, že nevlastní žádný mobilní telefon ani tablet a používají pouze stolní počítač. Ostatních 60 respondentů (97%) aktivně používá mobilní telefony a smartphony (chytré telefony). Většina respondentů (65%) dále uvedla, že nepovažují za důležité mít neustálé připojení k internetu. Ti, kteří odpověděli kladně (35%), tzn. že považují za důležité mít neustále připojení k internetu, tak jako důvod nejčastěji uváděli: „práce“, „komunikace“ (i elektronická pošta) a „dostupné informace“. Dále se zde jednotlivě objevily důvody typu „studium“, „pohodlnost“, „nezávislost“.

Graf 4 - Technologie běžně používané rodiči

Pokud jsme se v jedné z položek dotazníku zeptali rodičů, zda by ohodnotili podle důležitosti důvody, proč jsou pro ně samotné informační a komunikační technologie důležité (zase známkou 1 – 5), pak odpovídali následovně:

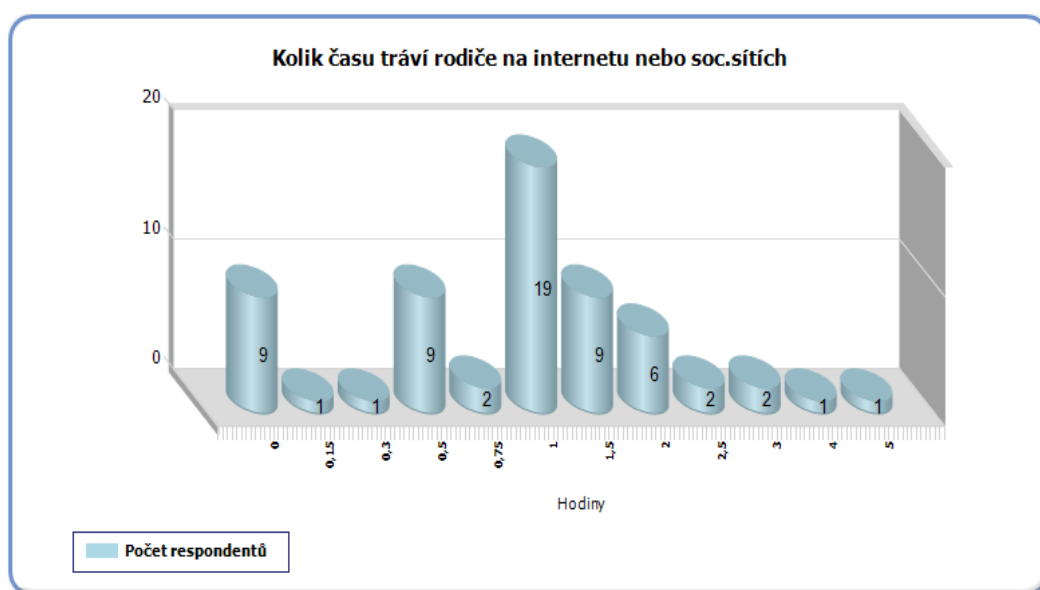
Tab. 5 - Hodnocení využití ICT u rodičů

Hodnocení	Varianta 1 – četnost 7x	Varianta 2 – četnost 6x	Varianta 3 – četnost 6x
1	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Příprava do školy	Příprava do školy
2	Příprava do školy	Zjišťování zajímavých informací a zpráv	Zjišťování zajímavých informací a zpráv
3	Programování a zájmová činnost	Programování a zájmová činnost	Sociální sítě a komunikace
4	Sociální sítě a komunikace	Sociální sítě a komunikace	Zábava, hry
5	Zábava, hry	Zábava, hry	Programování a zájmová činnost

Odpovědi tedy v podstatě podobné, jako u hodnocení důležitosti ICT pro děti. Zábava a hry jsou u rodičů většinou na posledních místech. Jen jedna respondentka uvedla na první místo jiný důvod, a to „nakupování na internetu“.

Také nás zajímalo, zda rodičům zasahuje používání informačních a komunikačních technologií do rodinného života. Zeptali jsme se tedy, kolik času tráví rodiče na internetu nebo sociálních sítích v době svého volna, mimo pracovní dobu. Výsledek je vidět na v grafu 5 – většina rodičů uváděla asi 1 hodinu denně.

Graf 5 - Čas strávený na internetu – rodiče

V dnešní době je stále běžnější (právě „díky“ internetu a komunikačním technologiím), že rodiče pracují i doma a na dovolené, což právě může zasahovat do rodinné pohody. Na dnešní zaměstnance je stále více vyvíjen tlak ze strany zaměstnavatelů, aby pracovali i mimo kancelář, což může být občas výhodou, ale také nevýhodou.

Jak uvádí Petr Sak (2007, s. 32) „v kyberprostoru platí planetárně jeden on-line čas. Této vlastnosti využívá ekonomika a v řadě zaměstnání, která lze provozovat jako e-work, se pracovní trh globalizuje. Například indičtí programátoři a odborníci v oblasti informačních technologií pracují pro americké firmy za indické platy, ale firmám přinášejí americké zisky.“

Každopádně práce mimo vymezenou pracovní dobu je na úkor času, který by rodiče mohli věnovat volnočasovým aktivitám a svým dětem. V našem výzkumu sice 65% respondentů odpovědělo, že jim vyřizování pracovních záležitostí nezasahuje do rodinného života, avšak zase jiných 65% respondentů uvedlo, že by si raději vybrali dovolenou, kde nebudou dostupní na internetu.

Když jsme provedli ještě podrobnější srovnání, kdy rodiče měli odpovídat na otázku, zda by si dokázali představit jeden měsíc bez mobilu nebo bez počítače, dospěli jsme k těmto výsledkům:

Respondenti, kterým **nezasahuje** do rodinného života vyřizování pracovních záležitostí s použitím ICT, většinou odpovídali, že si dokáží představit dovolenou bez internetu i jeden měsíc bez počítače – to byla nejčastější odpověď. Viz. následující tabulka - šedý řádek je nejčastěji uváděná varianta:

Tab. 6 - Srovnání – rodiče, kterým zasahuje práce na ICT do rodinné pohody

Zasahuje		Dovolená bez internetu		1 měsíc bez mobilu			1 měsíc bez počítače			Počet resp.
ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	NEVÍM	ANO	NE	NEVÍM	
	X		X		X			X		5
	X		X		X		X			3
	X	X				X			X	3
	X	X				X	X			5
	X	X			X			X		3
	X	X			X		X			6
	X	X		X			X			5

Naopak rodiče, kterým dle jejich názoru **zasahuje** vyřizování pracovních záležitostí do rodinného života, odpovídali buď, že si umí představit dovolenou bez internetu, ale neumí si představit měsíc bez počítače a bez mobilu, a nebo by nechtěli dovolenou bez internetu, ale umí si představit jeden měsíc bez mobilu a počítače, což je zajímavý rozpor. Viz následující tabulka – zelené řádky.

Tab. 7 - Srovnání – rodiče, kterým nezasahuje práce na ICT do rodinné pohody

Zasahuje		Dovolená bez internetu		1 měsíc bez mobilu			1 měsíc bez počítače			Počet resp.
ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	NEVÍM	ANO	NE	NEVÍM	
X			X	X			X			5
X		X				X	X			3
X		X			X			X		5
X		X		X			X			3

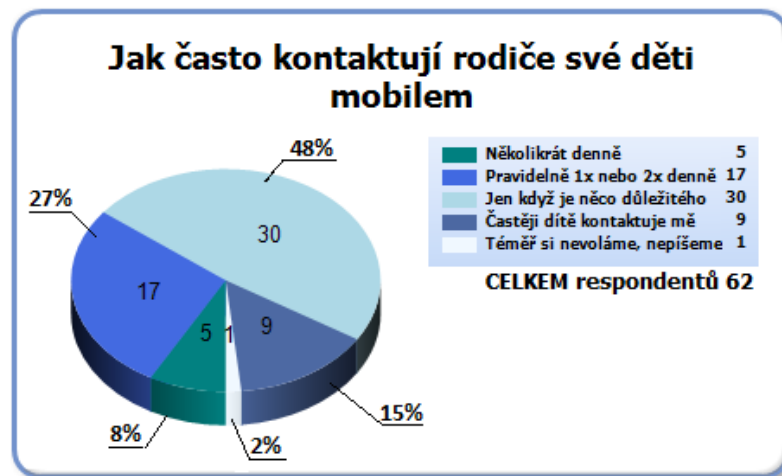
Další zajímavou analýzu jsme provedli z ohledně komunikace s rodinnými příslušníky prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, kterou popisujeme v následující kapitole.

5.4 Využití ICT ke komunikaci s rodinnými příslušníky

V dotazníku jsme se ptali rodičů, jak často kontaktují své dítě prostřednictvím mobilu a to i formou krátkých textových zpráv. Stejnou otázku jsme položili také dětem, abychom si mohli odpovědi porovnat z obou pohledů.

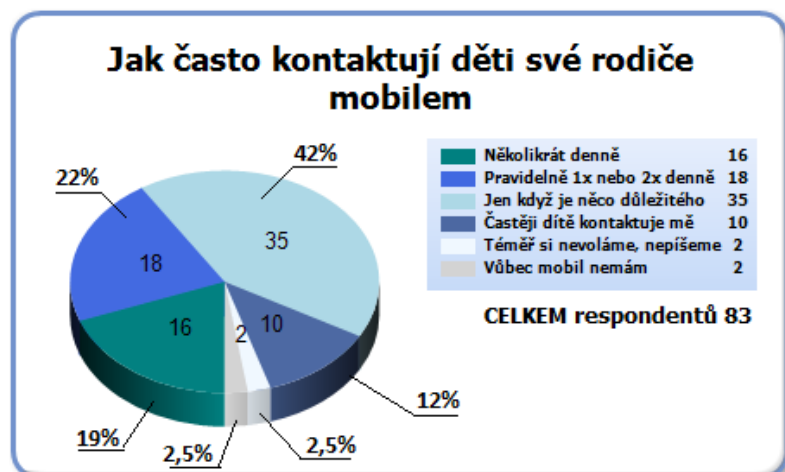
Výsledky lze vidět v následujících dvou grafech. V grafu č.6 jsou uvedeny odpovědi od 62 respondentů a v grafu č. 7 nám odpovědělo 83 dětí. Odpovědi dětí i rodičů jsou hodně podobné. Je zřejmé, že rodiče volají dětem nepravidelně, výjimečně a jen pokud je něco důležitého.

Graf 6 - Komunikace rodičů s dětmi přes mobil

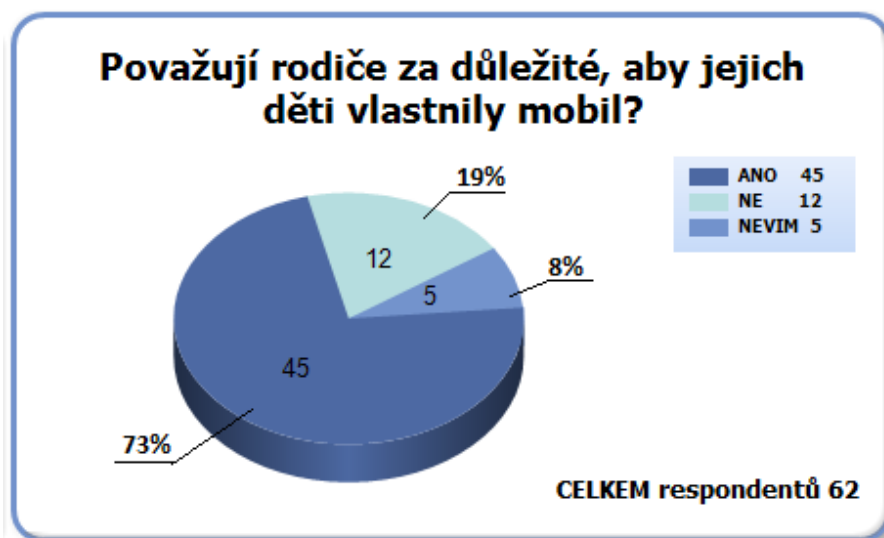
A stejně to platí i u dětí, které také kontaktují své rodiče jen výjimečně, pokud je něco důležitého. I druhé a třetí pořadí je téměř shodné jak u dospělých respondentů, tak u dětí.

Graf 7 - Komunikace dětí s rodiči přes mobil

Přestože rodiče kontaktují své děti většinou nepravidelně a výjimečně nebo jen jednou až dvakrát denně, tak velká většina jich v další položce dotazníku odpovídala, že považují za důležité, aby jejich dítě vlastnilo mobilní telefon nebo smartphone, viz. následující graf:

Graf 8 - Důležitost mobilu u dětí z pohledu rodičů

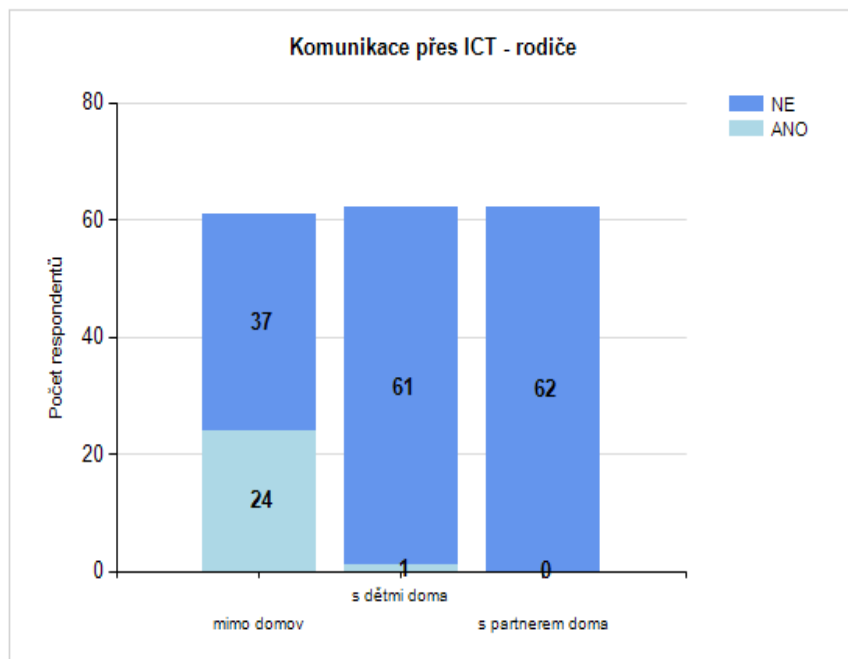

Dá se tedy předpokládat, že i když rodiče kontaktují své dítě málo, tak je pro ně důležité, aby byly kdykoliv dosažitelné přes mobil, což například kvůli kontrole a bezpečnosti je určitě pozitivní využití komunikačních technologií. Vyplývá to i z průzkumu, kdy téměř polovina respondentů označila odpověď „Výjimečně, jen když je něco důležitého“.

Zároveň nás zajímalo, zda nejsou komunikační technologie využívány pro komunikaci mezi členy rodiny i v době, kdy jsou společně doma a každý například v jiné místnosti. Stává se totiž stále častěji, že kvůli pohodlnosti spolu partneři konverzují přes chat nebo prostřednictvím sociálních sítí, místo aby spolu mluvili přímo. Dochází tak k narušení osobní komunikace v rodině. Naopak pokud jsou rodiče mimo domov (například pracovně v zahraničí) a chtějí s ostatními členy rodiny hovořit, může být konverzace přes sociální síť velmi pozitivní, protože rodina může tak spolu být denně v kontaktu.

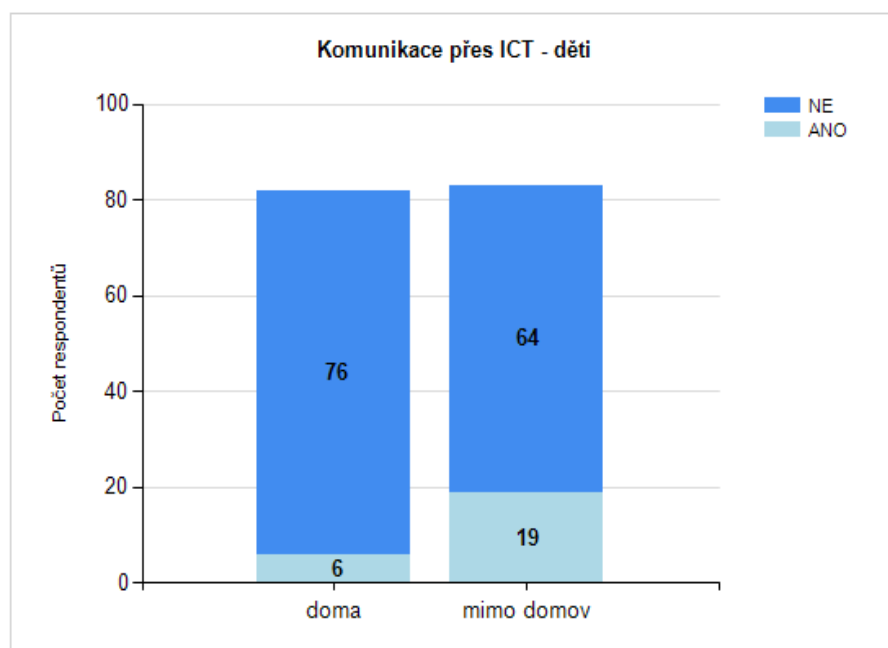
Na následujícím grafu je vidět, že tato možnost bývá často využívána (i když nepřesahuje většinu odpovědí). A také je potěšující, že v domácím prostředí spolu rodina přes sociální síť a chat téměř nehovoří. Alespoň je to patrné z odpovědí našich respondentů (pouze jedna žena odpověděla, že ICT využívá ke komunikaci se svými dětmi, pokud jsou společně doma).

Graf 9 - Srovnání komunikace přes sociální sítě – rodiče

V dalším grafu č.10 jsme si vyhodnotili komunikaci v rodině za použití ICT z pohledu dětí. Pokud jsou děti doma společně s rodiči, tak pouze 6 jich odpovědělo, že ke komunikaci využívají sociální sítě, Skype nebo chat.

Graf 10 - Srovnání komunikace přes sociální sítě – děti

Mohli bychom tedy konstatovat, že dle subjektivního hodnocení respondentů není komunikace v rodině informačními a komunikačními technologiemi příliš narušena, a pokud je využívána, tak spíše ke kontaktu mezi rodinnými příslušníky, když jsou mimo domov.

A nyní se podíváme, jak využívají děti informační technologie z pohledu volnočasových aktivit.

5.5 ICT a volný čas dětí

Jelikož děti ve věku 10-12 let by neměly trávit hodně času u počítače, na internetu a na sociálních sítích, zajímalo nás, zda jsou pro ně ICT ve volném čase upřednostňovány, nebo hodně využívány. Dotázali jsme se tedy dětí, jakou zábavu by si zvolili nejraději.

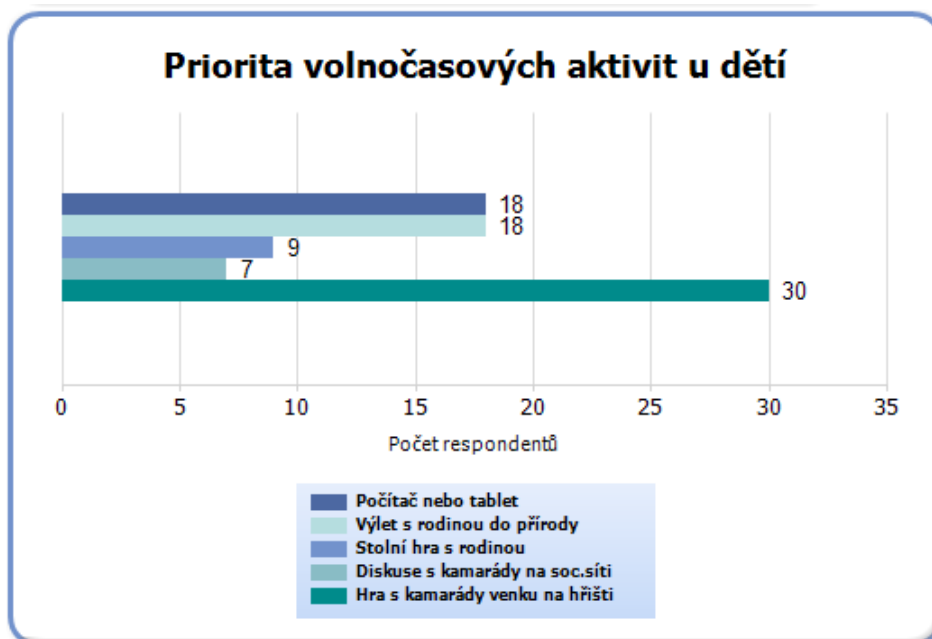
Označit měli jen jednu z uvedených možností:

- Hra na tabletu nebo počítači
- Výlet do přírody s rodinou
- Stolní hra s rodiči
- Diskuze s kamarády na sociální síti
- Hra s kamarády venku na hřišti

Výsledky výzkumu ukázaly, že 36% dětí by nejčastěji volilo hru s kamarády venku na hřišti, což je jistě příjemné zjištění. Dalších 22% dětí by volilo výlet s rodinou do přírody a třetí skupina (také 22% dětí) hru na počítači a na tabletu. Jen 9 dětí (11%) by si zahrálo stolní hru a nejméně, tj. 7 dětí (8% ze všech dotázaných) by jako zábavu volilo diskusi s kamarády na sociálních sítích. Jedno dítě na otázku neodpovědělo.

Pokud jsme se děti přímo zeptali, zda si doma někdy hrají s rodiči nebo sourozenci jiné než virtuální a počítačové hry, tak 63 dětí (76%) odpovědělo ANO a jen 19 dětí (23%) NE. Jedna dívka do dotazníku dopsala „nikdy nemají čas“, což je spíše zneklidňující. Nicméně většina dětí si s rodiči a sourozenci hraje a to je velmi pozitivní informace.

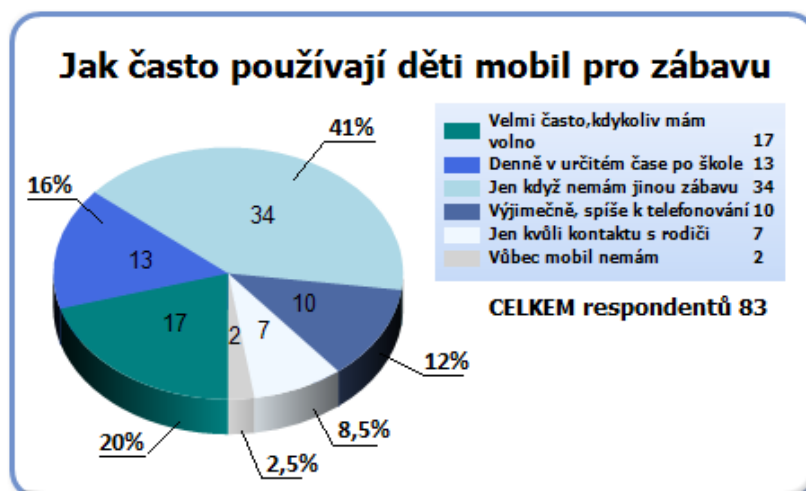
Graf 11 - Priorita volnočasových aktivit u dětí

Také jsme si analyzovali, jak často používají děti svůj mobil ke hraní her, poslouchání písniček, sledování filmů nebo k fotografování, apod.

Z průzkumu je vidět, že **nepravidelně** a jen když nemají jinou vhodnou volnočasovou aktivitu, používá mobil 41% dětí, což je určitě také potěšující.

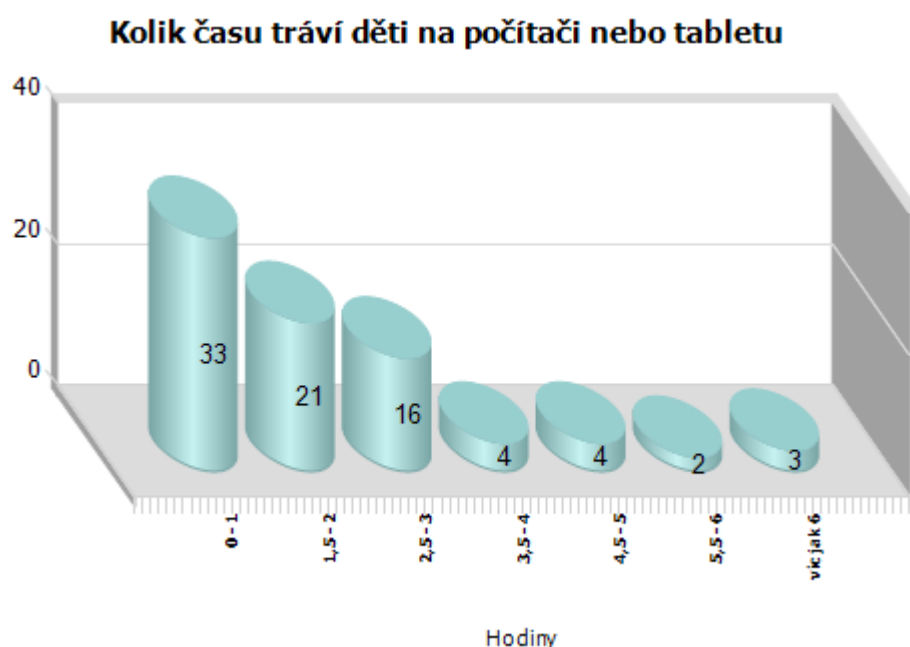
Graf 12 - Používání mobilu – děti

A co se týká komunikace na sociálních sítích s kamarády, pak 60 dětí tento druh komunikace využívá, což je 72% z dotázaných. Nicméně budiž nám útěchou, že to není jejich prioritní zábava, jak jsme již uvedli výše.

Na dalším obrázku je vidět, kolik času průměrně za den stráví děti u počítače nebo na tabletu. Z grafu lze vyčíst, že nejvíce respondentů odpovídalo maximálně jednu hodinu, pak o něco méně respondentů napsalo hodnoty od 1,5 hodiny do 2 hodin.

Graf 13 - Čas strávený na počítači nebo tabletu – děti

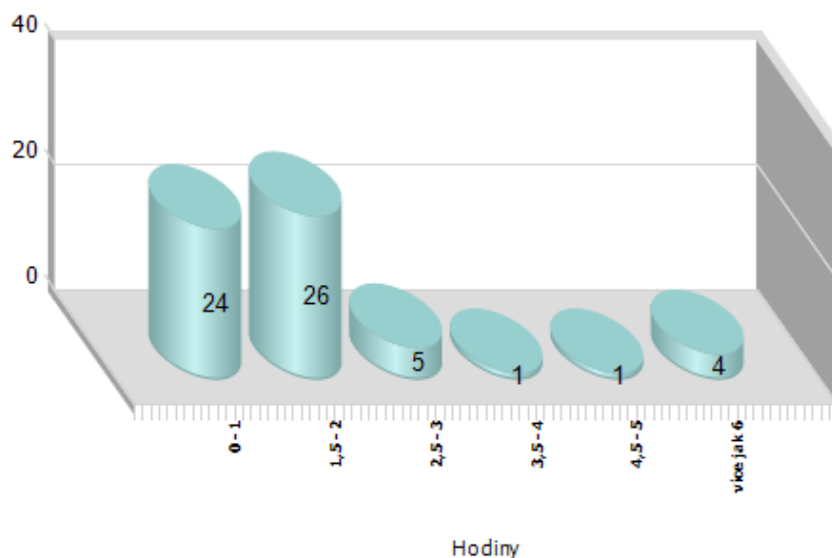

Šestnáct dětí uvedlo, že doba strávená u počítače se u nich pohybuje od 2,5 hodiny do 3 hodin. Ovšem objevovaly se i extrémní časy, jako například 9 nebo 12 hodin. Tyto jsou v grafu 13 zahrnuty ve sloupci „více jak 6“.

V souvislosti s výše uvedenými hodnotami jsme se dotázali také rodičů, zda mají přehled o tom, kolik času stráví jejich děti během dne na počítači, jaké sociální sítě a internetové stránky jejich děti navštěvují. Výsledky se celkem podobají hodnotám, které uváděly děti. Pouze jeden rodič, co se týká času na počítači, odpověděl, že nemá přehled. Jinak ostatní rodiče odpověděli kladně a uvedli průměrný čas za den.

Graf 14 - Čas strávený na počítači nebo tabletu u dětí
z pohledu jejich rodičů

Kolik času tráví děti na počítači nebo tabletu z pohledu rodičů

O návštěvnosti sociálních sítí u svých dětí má přehled 57 dotázaných rodičů (92%), a o návštěvnosti internetových stránek má přehled 51 rodičů (82%). Je tedy pozitivní, že většina rodičů má tyto aktivity dětí pod dohledem, zvláště jedná-li se o děti ve věku 10-12 let.

S tím také souvisí další dotaz, který jsme v dotazníku položili dětem a to, zda jim někdy rodiče zakazují počítač, mobil nebo tablet. Celkem 50 dětí (60%) odpovědělo, že „ano, ale jen výjimečně“. Jen 12 dětí (14,5%) označilo odpověď „ano a často“. Zbývajících 21 dětí (25,5%) zvolilo „ne“. Odpovědi rodičů na stejnou otázku byly velmi podobné: „ano, ale jen výjimečně“ označilo 40 dospělých (65%), pak 17 rodičů (27%) napsalo „ano a často“ a ostatních 5 rodičů (8%) odpovědělo „ne“.

Znamená to tedy, že děti sice aktivity na počítači, mobilu nebo tabletu neřadily v dotazníku na první místo, ale pokud rodiče občas musí využít tento druh trestu, pak je stále pro děti počítač, tablet nebo mobil velmi důležitý společník.

Pokud by však děti měly vydržet bez použití ICT alespoň jeden měsíc, pak nejčastěji se objevovala odpověď: bez mobilu-NE, bez tabletu-ANO a bez počítače-ANO. Překvapivě

hned na druhém místě děti odpovídaly, že by dokázaly vydržet bez mobilu, tabletu i počítače, což je opět pozitivní zjištění.

Tab. 8 - Doba bez použití ICT - děti

1 měsíc bez mobilu			1 měsíc bez tabletu			1 měsíc bez počítače			Počet resp.
ANO	NE	NEVÍM	ANO	NE	NEVÍM	ANO	NE	NEVÍM	
		X	X			X			7
	X		X					X	7
	X		X				X		5
	X				X	X			3
	X		X			X			20
X			X					X	4
X			X				X		4
X					X	X			3
X				X		X			3
X			X			X			15

5.6 Znalost informačních technologií u rodičů a dětí

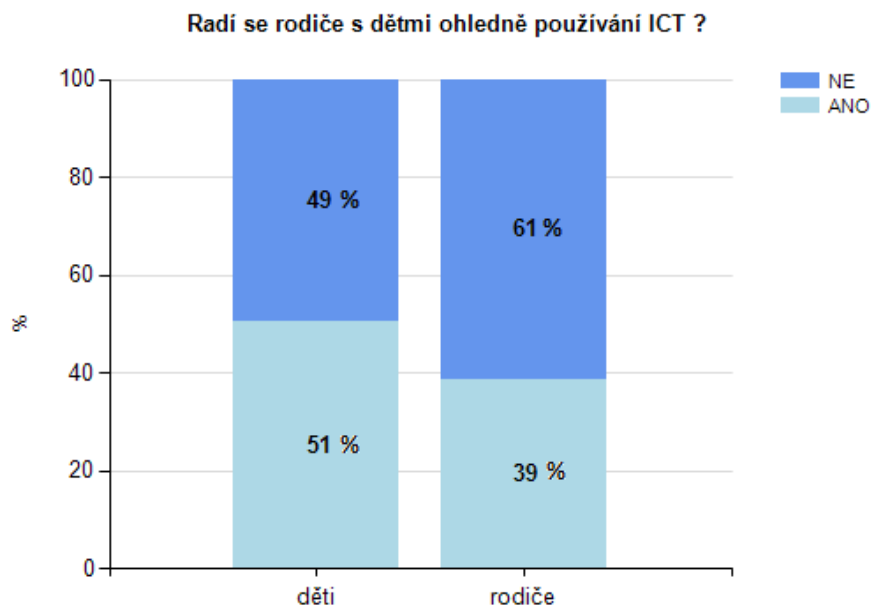
Co se týká práce s počítačem, s tabletem nebo s mobilem, tak se často objevují názory, že děti jsou v tomto směru zkušenější a kompetentnější, než jejich rodiče. Jak jsme si již vysvětlili v teoretické části, je to dáno pravděpodobně tím, že generace dnešních dětí už se narodila do doby, kdy tyto technologie jsou běžnou součástí životního stylu.

ICT tudíž berou jako naprostou samozřejmost. Zajímalo nás tedy, zda se skutečně rodiče obrací na své děti s prosbou o radu ohledně používání nových informačních technologií.

Na následujících grafech vidíme srovnání, jak odpovídali rodiče a děti na stejnou otázku – u dětí v podstatě polovina odpovídala ANO a polovina NE. Rodiče však častěji (61%) odpovídali, že NE, ale rozdíl to není nijak výrazný.

Jelikož dětských respondentů bylo více než dospělých, zvolili jsme grafické zobrazení s použitím relativních četností v procentech.

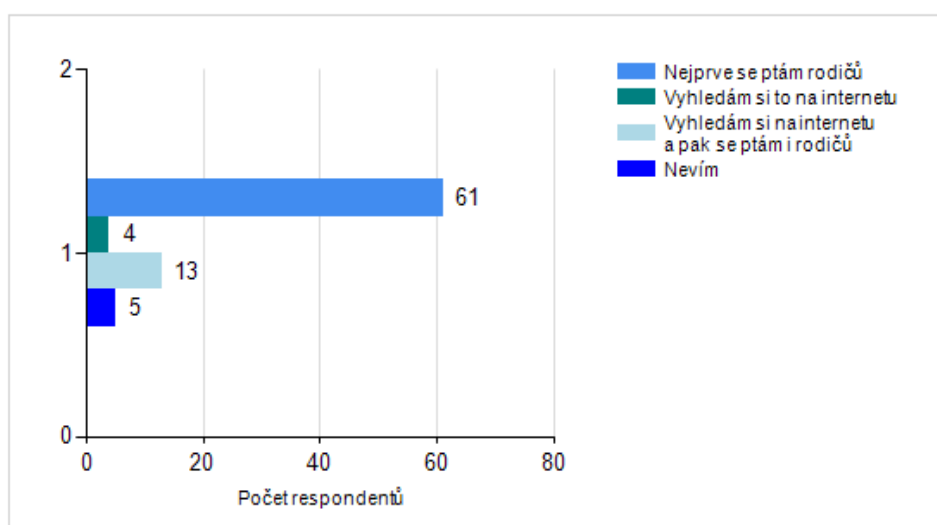
Graf 15 - Radí se rodiče ohledně používání ICT s dětmi?

Pokud jsme se rodičů zeptali, zda si myslí, že jejich dítě má lepší znalosti ohledně používání informačních a komunikačních technologií, tak 27 jich odpovědělo (44%), že NE, 18 rodičů (29%) napsalo, že ANO, a ostatní uvedli, že „nedokážou posoudit“.

Naopak pokud děti potřebují poradit s úkolem nebo s nějakým problémem, pak nám většina z nich odpověděla, že se nejprve ptají na radu svých rodičů. Viz. graf 16 :

Graf 16 - Hlavní informační zdroj u dětí

Vycházíme-li ze subjektivního hodnocení respondentů, znamená to tedy, že co se týká digitálních kompetencí, nejsou na tom děti ve věku 10-12 let nijak výrazněji lépe než jejich rodiče. Pozitivní zjištění také je, že děti se nejčastěji obrací na své rodiče, pokud hledají radu nebo pomoc.

5.7 Pozitiva a negativa ICT z pohledu rodičů

V závěru dotazníku jsme od rodičů chtěli vyjádření, jaká pozitiva a negativa vidí v používání informačních a komunikačních technologií. K negativům se vyjádřilo 43 respondentů, k pozitivům 42 respondentů. Někteří respondenti dokonce uváděli i více negativ a pozitiv, takže jsme je seřadili podle četností a výsledek je vidět v následujících tabulkách. Zobrazeny jsou pouze ta pozitiva či negativa, která byla uvedena třikrát a více. (Kompletní přehled – viz. příloha)

Tab. 9 - Pozitiva ICT z pohledu rodičů

POZITIVA	četnost
přístup k informacím	44
možnost komunikace s rodinou a přáteli	17
vzdělávání, příprava do školy	14
rychlé vyhledávání informací a vyřízení administrativních záležitostí	6
zábava, hry a filmy	5
rychlá komunikace	4
sportovní zprávy a přenosy	4
internetové nakupování	4
z důvodu bezpečí - kontrola dětí na dálku	4
podnikání a práce	3

Tab. 10 - Negativa ICT z pohledu rodičů

NEGATIVA	četnost
ztráta času	17
ztráta osobní komunikace	14
ztráta soukromí, nebezpečí zneužití osobních údajů	6
kyberšina, počítačová kriminalita	5
odcizení (izolovanost) rodiny, individuální aktivity, neosobní přístup ve vztazích	4
stalking (opakované fyzické sledování), závislosti	3
děti nerady chodí ven a do přírody, nedostatek pohybu	3

Jako nejčastěji uváděné negativum bylo „ztráta času“ (17x) a na druhém místě respondenti nejčastěji uváděli ztrátu osobní komunikace (14x).

Největší pozitivum vidí rodiče ve snadném přístupu k informacím (44x), často také uváděli podobnou výhodu „rychlé vyhledávání informací a vyřizování administrativních záležitostí“ (6x). Za další velkou výhodu informačních a komunikačních technologií považují rodiče možnost komunikace s rodinou, s přáteli a se vzdálenými příbuznými (17x) a podobné pozitivum „rychlá komunikace“ (4x). Nabízí se tedy otázka, proč je komunikace rodiči označována jako druhé největší negativum a zároveň pozitivum? Můžeme si tento rozpor vysvětlovat například tak, že v případě nemožnosti fyzické blízkosti některých členů rodiny jsou informační a komunikační technologie vítaným pomocníkem, který překonává velké vzdálenosti i časová pásma na celém světě. Paradoxem však je, že pokud jsou členové rodiny společně doma a mají možnost spolu komunikovat a trávit volný čas, tak raději volí za společníky počítač, internet nebo mobilní telefon, což by odpovídalo uváděné „ztrátě osobní komunikace“.

Také další negativum „ztráta soukromí a nebezpečí zneužití osobních údajů“ je částečně v rozporu s uváděným pozitivem „rychlé vyřizování administrativních záležitostí“. Pokud totiž chceme pohodlně z domova spravovat své bankovní účty a veškeré finanční záležitosti spojené s provozem domácnosti (což je nesporně velká výhoda), musíme souhlasit s tím, že naše osobní údaje budou součástí elektronických databází a pevně věřit, že nebudou nikým zneužity v náš neprospěch. A pokud se rodiče obávají zneužití osobních informací uvedených na sociálních sítích a v e-mailové komunikaci, pak nezbývá než stále častěji upozorňovat naše děti i širokou veřejnost o tomto nebezpečí a opravdu dobře zvážit, co jsme ochotni o sobě ve virtuálním světě prozradit.

5.8 Shrnutí výsledků výzkumu a doporučení pro praxi

Hlavním cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jakou pozici zaujímají komunikační a informační technologie v současné rodině. Dále jakou funkci plní informační a komunikační technologie ze subjektivního pohledu rodičů a dětí v jejich každodenním životě a jaká pozitiva a negativa přináší používání komunikačních a informačních technologií do soužití současné rodiny z pohledu rodičů. K výzkumu byl použit kvantitativní výzkum a jako

techniku sběru dat jsme zvolili dva druhy dotazníků – jeden pro děti a druhý pro jejich rodiče.

Z výsledků je patrné, že názory na účelovost informačních a komunikačních technologií se u rodičů a jejich dětí poněkud liší. U rodičů jednoznačně převažuje představa, že ICT by se měly používat v první řadě ke vzdělávání, k vyhledávání potřebných informací a k přípravě do školy a za tímto účelem i ICT pořizují svým dětem. Děti zase vidí hlavní účel těchto technologií v možnosti zábavy a hraní her. Příprava do školy a zjišťování informací jsou u nich méně podstatné.

Pokud jsme se ale děti zeptali, zda si umí představit jeden měsíc bez těchto technologií, pak 24% dětí odpovědělo kladně na variantu „bez mobilu, tabletu i počítače“. V celkovém přehledu byly nejčastější výsledky – 76% dětí by dokázalo být bez tabletu, 66% dětí by dokázalo být bez počítače, ale 46% dětí by **nedokázalo** být bez mobilu. U rodičů byly výsledky průzkumu podobné – 57% respondentů by dokázalo měsíc být bez počítače, ale 48% rodičů by **nedokázalo** být jeden měsíc bez mobilního telefonu. Z toho je tedy patrné, že mobilní telefon je pro děti i rodiče asi nejdůležitější z informačních a komunikačních technologií - pravděpodobně pro případ kontaktu v důležité události mezi rodiči a dětmi. Dále bylo z výsledků výzkumu zjištěno, že informační a komunikační technologie používají více děti než jejich rodiče. Nejspíše z důvodu, že děti vlastní nebo používají více typů informačních technologií, než jejich rodiče a také proto, že děti tráví průměrně u počítače více času než rodiče.

Zajímavé bylo i zjištění, že ze všech dotázaných respondentů dvě ženy nevlastní žádný mobilní telefon a deset dětí také nemá mobil ani smartphone. Dvě děti dokonce uvedly, že nevlastní a ani nepoužívají žádné informační a komunikační technologie. Většina rodičů dále uvedla, že nepovažují za důležité mít neustálé připojení k internetu. 65% respondentů odpovědělo, že jim vyřizování pracovních záležitostí nezasahuje do rodinného života, avšak zase jiných 65% respondentů uvedlo, že by si raději vybrali dovolenou, kde nebudou dostupní na internetu, z čehož je patrné, že možnost být neustále „on-line“ rodiče spíše obtěžuje a zasahuje do rodinné pohody v době společného odpočinku.

Co se týká vzájemné komunikace mezi rodiči a dětmi prostřednictvím ICT je jistě potěšující, že v domácím prostředí spolu rodina přes sociální sítě a chat téměř nehovoří. Tuto formu komunikace využívají, pouze pokud jsou někteří členové rodiny mimo domov. Zároveň možnost komunikace přes moderní technologie uváděli rodiče jako druhé největší

pozitivum dnešních komunikačních technologií. Jak jsme však uvedli již dříve, spatřují paradoxně rodiče ztrátu osobní komunikace jako druhý z nejvíce negativních aspektů ICT (po ztrátě času).

Ve volnočasových aktivitách dětí výsledky výzkumu ukázaly, že děti by nejčastěji volily hru s kamarády venku na hřišti, diskuse na sociálních sítích byly až na posledním místě. V případě, že potřebují nějakou informaci nebo radu, pak se nejčastěji děti obracejí na své rodiče a až jako druhou možnost volí vyhledání informací na internetu. A pokud bychom chtěli zjistit, zda se rodiče radí se svými dětmi ohledně používání ICT, pak 61% rodičů odpovídalo ne a tuto zápornou odpověď rodičů nám potvrdilo 49% dětí, což je téměř polovina respondentů. Výsledek tedy není úplně jednoznačný.

Co se týká doporučení pro praxi, domníváme se, že ve školách by mohlo být vhodné zdůrazňování důležitosti osobních vztahů a přímé komunikace mezi lidmi. Dále omezit používání mobilních telefonů a tabletů po celou dobu vyučování. Děti si tak ve škole budou uvědomovat i jiné hodnoty, o přestávkách budou mezi sebou více komunikovat a zároveň se tímto může předejít kyberšikaně (např. natáčení spolužáku nebo i pedagogů bez jejich souhlasu na mobilní zařízení). Děti se nebudou vzájemně hodnotit a vychloubat se “kdo z nich má ten lepší mobil”, protože nebudou mít důvod ho ve škole používat. Pedagogové mohou ve výuce používat tablety a podobné technologie, ale dobré je používat i jiné vyučovací metody, techniky a pomůcky, záleží hlavně na kreativitě a ochotě pedagoga.

Zároveň je však důležité věnovat se osvětě a vzdělávání v oblasti informačních technologií v rámci předmětu ICT, který by mohl být na školách vyučován ve větším rozsahu, než je tomu nyní. Vhodné by bylo zaměřit se na prevenci před patologickými jevy, které s sebou používání těchto technologií přináší a to i v rámci jiných vyučovacích předmětů.

Hlavní úkol je ale na rodičích, aby svým dětem byli dobrým příkladem, pokud možno se jim co nejvíce věnovali, dokud o to děti jeví zájem. Vhodné je stanovit si například pravidelný čas, kdy se bude rodič věnovat své rodině a odloží pracovní úkoly na jinou dobu.

Děti si s mobily, tablety a počítači mohou hrát, ale opět platí pravidlo, že by se měla k tomu určit vymezená doba a rodiče by tento časový rozsah měli sledovat a dodržovat. Nejdůležitější však je, aby mezi sebou rodiče a děti co nejvíce komunikovali, hráli si spolu a společně vymýšleli různé aktivity, které obohatí obě strany a budou jistě výchovně přínosnější, než čas strávený před plochou obrazovkou.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se zabývali problematikou informačních a komunikačních technologií v současné rodině z pohledu rodičů a jejich dětí ve věku 10-12 let.

V teoretické části jsme si vymezili některé základní pojmy z oblasti rodiny a výchovy v rodině. Dále jsme si vysvětlili určité pojmy týkající se informačních a komunikačních technologií a v samostatných kapitolách jsme se věnovali negativním a pozitivním stránkám používání ICT z pohledu některých odborníků.

V praktické části jsme se zabývali kvantitativním výzkumem, jako výzkumnou metodu jsme použili dva typy dotazníků podle cílové skupiny – zvlášť pro děti a zvlášť pro jejich rodiče. Zajímalo nás, jak důležitou roli v rodině zastávají ICT, zda jsou využívány ke komunikaci mezi členy rodiny, zda práce s nimi nebere rodičům i dětem čas, který by mohli trávit společně nebo jinými aktivitami přispívajícími ke správnému rozvoji osobnosti. Dotázali jsme se také na subjektivní názor rodičů týkající se negativ a pozitiv v používání ICT. Nakonec nás zajímalo, zda se rodiče někdy radí se svými dětmi ohledně používání informačních technologií a naopak zda děti hledají pomoc a informace raději u svých rodičů nebo upřednostňují informační a komunikační technologie.

Z výsledků výzkumu je patrné, že z pohledu dětí ve věku 10-12 let a jejich rodičů, je pro ně důležité používat hlavně mobilní telefon, a to zejména z důvodu možnosti být neustále v kontaktu pro případ nečekané události. Dále bylo zjištěno, že informační a komunikační technologie používají více děti než jejich rodiče, ale pokud mají děti možnost si vybrat mezi volnočasovou aktivitou venku s kamarády nebo časem stráveným u počítače, tabletu nebo u mobilu, pak většina by volila pobyt v přírodě nebo s kamarády. Také pohled na funkci ICT se u dětí a rodičů liší. Děti chtějí používat tyto technologie hlavně pro zábavu, kdežto rodiče je pořizují z důvodu vzdělávání a jako zdroj užitečných informací. Pozitivní zjištění je, že děti nejprve hledají pomoc a informace u svých rodičů a až pak si informace vyhledávají na internetu.

Jak už jsme zmínili v úvodu této práce, informační a komunikační technologie nás dnes provázejí na každém kroku, stávají se součástí našeho každodenního života a čím dál více je používáme, ať už dobrovolně nebo jako nutnost.

Rodiče často kritizují, že dnešní děti jsou čím dál více závislé na počítačích a internetu, ale pokud jsou děti malé, tak si raději hrají se svými rodiči. Teprve když už rodiče nemají chuť

a čas si hrát, tak děti posadí před obrazovku (televizní nebo počítačovou). Jak uvádí Monika Murphyová-Wittová (2007, s. 22): „Neměli bychom se spíše společně naučit používat nejdůležitější tlačítko ze všech: vypínač?“

Touto citací bychom zároveň rádi přivedli rodiče k zamyšlení nad tím, jak lze ovlivnit působení ICT na děti a na vztahy v rodině. Dovolíme si tedy malé doporučení: informační a komunikační technologie používejme, v dnešní době nám přinášejí spoustu užitku a je již téměř nutností umět s nimi zacházet. Ale musíme také dávat pozor na úskalí a nebezpečí, které nám mohou přivodit. Proto je důležité vzdělávání v oblasti ICT a informovanost dětí, mládeže i dospělých o možných problémech. Prevence je vždy základem. Zároveň nezapomínejme na to, že tyto technologie nás často obírají o čas, který bychom se svými dětmi a partnery mohli trávit v přírodě, u společenské hry nebo jen tak povídáním a vzájemnou osobní komunikací. Tyto chvíle jsou nenahraditelné a dnes čím dál vzácnější, tak si je ne nechme vzít. Je to jen na nás dospělých, jak si svůj volný čas dokážeme zorganizovat a jaký příklad dáme svým dětem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2011. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 251 s. ISBN 978-80-9699-440-3.
- [2] BREČKA, Samuel, Vladimír DRAXLER, Ivan KRÁLIK a Martin ŠKOP, 2009. *Od tamtamov po internet: prehľad dejín mediálnej komunikácie*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 320 s. ISBN 978-80-89363-29-2.
- [3] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 774 s. ISBN 807178303x.
- [4] HOGENOVÁ, Anna a Helena KALÁBOVÁ, 2013. *ÉTOS: rodina ve výchově a sociálních vědách*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 137 s. ISBN 978-80-7372-944-8
- [5] CHATFIELD, Tom, 2013. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. Vyd. 1. Praha: Slovart, 208 s. ISBN 978-80-7391-720-3.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- [8] JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, 2007. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 152 s. ISBN 978-80-86212-58-6.
- [9] JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA, 2001. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 118 s. ISBN 80-85931-95-8.
- [10] KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ, 2008. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 244 s. ISBN 978-80-7409-024-0.
- [11] MATĚJČEK, Zdeněk, 2000. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál, 143 s. ISBN 80-7178-494-x.
- [12] MURPHY-WITT, Monika a Petra STAMER-BRANDT, 2007. *Připravte své dítě do života: osm klíčových dovedností - jak je můžete svému dítěti zprostředkovat a jak si je může dítě s vaší pomocí osvojit*. 1. vyd. Praha: Grada, 155 s. ISBN 978-80-247-2082-1.
- [13] PILNÝ, Ivan a Tereza KUČEROVÁ, 2014. *Manéž informačního věku: kdo uvízl v síti internetu*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 230 s. ISBN 978-80-265-0169-5.

- [14] PREKOP, Jirina, 2001. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 88 s. ISBN 978-80-247-9063-3.
- [15] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- [16] SAK, Petr a Jiří MAREŠ, 2007. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0.
- [17] SPITZER, Manfred, 2014. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. 1. vyd. Brno: Host, 341 s. ISBN 978-80-7294-872-7.
- [18] ŠMAHEL, David, 2003. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. V Praze: Triton, 158 s. ISBN 80-7254-360-1.
- [19] ŠVANCAR, Radim, 2014. Budeme digitálně kompetentní? *Učitelské noviny*. Praha: Gnosis, roč. 117, č. 32, s. 8-9. ISSN 0139-5718.
- [20] VÁGNEROVÁ, Kateřina, 2011. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 147 s. ISBN 978-80-7367-912-5.
- [21] VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE, 2005. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Vyd. 1. Stařeč: Infra. ISBN 80-86666-24-7.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
ARPANET	Advanced Research Projects Agency Network (Sít' Agentury pro pokročilé výzkumné projekty)
ICT	Information and Communication Technologies (Informační a komunikační technologie)
E-mail	Elektronická pošta
e-work	Práce prostřednictvím internetu a internetové komunikace
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
PC	Personal computer (osobní počítač)
tj.	to je
tzv.	takzvané
UTB	Univerzita Tomáše Bati
VÚPP	Výzkumný ústav pedagogický v Praze
WWW	World Wide Web (celosvětová síť)
%	procento

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Zastoupení rodičů podle pohlaví a věku	32
Graf 2 - Zastoupení dětí dle pohlaví a věku.....	32
Graf 3 - Technologie běžně používané dětmi ve věku 10-12 let	33
Graf 4 - Technologie běžně používané rodiči.....	37
Graf 5 - Čas strávený na internetu – rodiče	38
Graf 6 - Komunikace rodičů s dětmi přes mobil	41
Graf 7 - Komunikace dětí s rodiči přes mobil	41
Graf 8 - Důležitost mobilu u dětí z pohledu rodičů	42
Graf 9 - Srovnání komunikace přes sociální sítě – rodiče	43
Graf 10 - Srovnání komunikace přes sociální sítě – děti	43
Graf 11 - Priorita volnočasových aktivit u dětí.....	45
Graf 12 - Používání mobilu – děti	45
Graf 13 - Čas strávený na počítači nebo tabletu – děti	46
Graf 14 - Čas strávený na počítači nebo tabletu u dětí	47
Graf 15 - Radí se rodiče ohledně používání ICT s dětmi?.....	49
Graf 16 - Hlavní informační zdroj u dětí	49

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1 - Hodnocení využití ICT - děti</i>	<i>35</i>
<i>Tab. 2 - Hodnocení využití ICT – rodiče</i>	<i>35</i>
<i>Tab. 3 - Seřazení dle hodnocení důležitosti ICT – děti</i>	<i>36</i>
<i>Tab. 4 - Seřazení dle hodnocení důležitosti ICT – rodiče.....</i>	<i>36</i>
<i>Tab. 5 - Hodnocení využití ICT u rodičů</i>	<i>38</i>
<i>Tab. 6 - Srovnání – rodiče, kterým zasahuje práce na ICT do rodinné pohody.....</i>	<i>39</i>
<i>Tab. 7 - Srovnání – rodiče, kterým nezasahuje práce na ICT do rodinné pohody.....</i>	<i>40</i>
<i>Tab. 8 - Doba bez použití ICT - děti</i>	<i>48</i>
<i>Tab. 9 - Pozitiva ICT z pohledu rodičů.....</i>	<i>50</i>
<i>Tab. 10 - Negativa ICT z pohledu rodičů</i>	<i>50</i>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO RODIČE

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO DĚTI

PŘÍLOHA P III: TABULKA POZITIV ICT Z POHLEDU RODIČŮ

PŘÍLOHA P IV: TABULKA NEGATIV ICT Z POHLEDU RODIČŮ

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dobrý den,

Jmenuji se Leona Stehlíková a studuji 3.ročník oboru sociální pedagogika na fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto anonymního dotazníku. Odpovědi slouží pro výzkum, který bude použit pro účely mé bakalářské práce na téma „**Informační a komunikační technologie v rodině z pohledu rodičů a dětí středního školního věku**“.

Chtěla bych zároveň poděkovat panu řediteli ZŠ Zlín Štefánikova 2514 za umožnění tohoto výzkumu a zprostředkování mého dotazníku rodičům.

Předem Vám moc děkuji za odpovědi na mé otázky a přeji hodně úspěchů v pracovním i soukromém životě.

1. Jste: muž
 žena

2. Označte prosím vaši věkovou kategorii:

- do 30 let
31 – 35 let
36 – 40 let
41 – 45 let
46 – 50 let
51 let a více

3. Považujete za důležité, aby Vaše dítě vlastnilo mobilní telefon nebo smartphon
e?

- ano
ne
nedokážu posoudit

4. Souhlasíte s tím, aby Vaše dítě mělo internet v mobilním zařízení (možnost připojení k internetu kdykoliv a kdekoliv) ?

- ano
ne

Pokud jste odpověděli ano, uveďte prosím důvod:

.....

5. Jak často kontaktujete své dítě prostřednictvím mobilu (i formou sms) ?
- Několikrát denně
 - Pravidelně 1x nebo 2xdenně
 - Nepravidelně, jen když je něco důležitého
 - Výjimečně, častěji syn/dcera kontaktuje mě, když něco potřebují
 - Téměř si nevoláme, nepíšeme
6. Máte přehled o tom, které sociální sítě Vaše dítě navštěvuje (Facebook, Twitter, Skype, Google+, Instagram...)?
- ano
 - ne
7. Máte přehled o tom, které internetové stránky Vaše dítě navštěvuje?
- ano
 - ne
8. Komunikujete se svými dětmi nebo s partnerem prostřednictvím sociálních sítí, chatu [četu] nebo Skypu pokud jste Vy nebo Vaše děti mimo domov?
- ano
 - ne
9. Komunikujete se svými dětmi prostřednictvím sociálních sítí nebo chatu i pokud jste společně doma?
- ano
 - ne
10. Komunikujete se svým partnerem prostřednictvím sociálních sítí nebo chatu i pokud jste společně doma?
- ano
 - ne
11. Máte přehled o tom, kolik času Vaše dítě tráví denně u počítače nebo na tabletu?
- ano
 - ne
- Pokud jste odpověděli ano, pak napište kolik hodin:.....

12. Seřad'te od 1 do 6 důvody, kvůli kterým svému dítěti, dle Vašeho názoru, pořizujete informační a komunikační technologie (1 = největší důvod, 6 = nejmenší důvod) :

Přístup k informacím, vzdělávání	☐
Zábava, hry	☐
Kvůli přípravě do školy	☐
Z důvodu zájmové činnosti (programování, SW, HW)	☐
Sociální sítě a komunikace (chat, e-mail)	☐
Jiné:	☐

13. Které z uvedených informačních a komunikačních zařízení běžně používáte Vy

Mobilní telefon (s tlačítky)	☐
Smartphone, iPhone (dotykový telefon)	☐
Notebook nebo ultrabook	☐
Tablet	☐
Osobní počítač (nepřenosný)	☐

14. Seřad'te od 1 do 6, v čem jsou, podle Vás, informační a komunikační technologie důležité (1 = nejdůležitější, 6 = nejméně důležité) :

Přístup k informacím, vzdělávání	☐
Zábava, hry	☐
Z pracovních důvodů, zaměstnání, podnikání	☐
Z důvodu zájmové činnosti (programování, SW, HW)	☐
Sociální sítě a komunikace (chat, e-mail)	☐
Jiné	☐

15. Považujete za důležité mít možnost neustálého připojení k internetu ?

- ano
ne

Pokud jste odpověděli ano, uveďte prosím důvod:

.....

16. Kolik času mimo pracovní dobu denně strávíte na internetu nebo na sociálních sítích ?

.....

17. Zasahuje podle Vás do Vašeho rodinného života vyřizování pracovních telefonátů a emailů?

ano
ne

18. Vybrali byste si raději rodinnou dovolenou, kde nebudete dostupní na internetu?

ano
ne

19. Obracíte se na své děti s žádostí o pomoc ohledně používání informačních a komunikačních technologií ?

ano
ne

20. Má podle Vás Vaše dítě lepší znalosti informačních a komunikačních technologií než Vy?

ano
ne
nedovedu posoudit

21. Zakazujete svému dítěti někdy používat počítač, tablet nebo mobil?

ano, často
ano, ale jen výjimečně
ne

22. Dokázali byste vydržet celý měsíc bez používání mobilu, počítače?

Bez mobilu		Bez počítače	
ano	☐	ano	☐
ne	☐	ne	☐
nevím	☐	nevím	☐

23. Uveďte, ve kterých oblastech, dle Vašeho mínění, vidíte hlavní **negativa** používání informačních a komunikačních technologií pro Vaši rodinu:

.....
.....

24. Uveďte, ve kterých oblastech, dle Vašeho mínění, vidíte hlavní **pozitiva** používání informačních a komunikačních technologií pro Vaši rodinu:

.....

.....

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO DĚTI

Dobrý den chlapci a děvčata,

Jmenuji se Leona Stehlíková a jsem studentkou 3.ročníku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto **anonymního dotazníku**. Předem Vám moc děkuji a přeji hodně úspěchu ve škole ☺.

1. Jsi: chlapec
 dívka

2. Kolik je ti let?

.....

3. Které z uvedených komunikačních zařízení vlastníš nebo běžně doma používáš?

(můžeš označit více možností)

Mobilní telefon (s tlačítky)

Smartphone nebo iPhone (dotykový telefon)

Notebook nebo ultrabook (přenosný počítač)

Tablet

Osobní počítač (stolní, nepřenosný)

Žádné z uvedených

4. Považuješ za důležité mít svůj vlastní mobilní telefon?

ano

ne

nevím

5. Považuješ za důležité mít přístup na **internet**?

ano

ne

nevím

Pokud jsi odpověděl ano, uveď prosím důvod:

.....

6. Jak často kontaktuješ **své rodiče** prostřednictvím mobilu (i formou sms)?
(označ jednu z možností)

Několikrát denně

Pravidelně 1x nebo 2xdenně

Nepravidelně, jen když je něco důležitého

Výjimečně, častěji rodiče kontaktují mě

Téměř jim nevolám, nepíši

Mobil vůbec nepoužívám a ani ho nemám

7. Jak často používáš **mobil výhradně** pro svou zábavu a ne ke komunikaci s jinými lidmi (např. ke hraní her, poslouchání písniček, sledování videí, fotografování, apod.)?
(označ jednu z možností)

Velmi často, kdykoliv mám chvíli volno
Denně, v určitém čase (např. každé odpoledne, po příchodu ze školy)
Nepravidelně, jen když nemám jinou zábavu
Výjimečně, mobil používám hlavně k telefonování a posílání sms
Mobil používám jen kvůli kontaktu s rodiči a příbuznými
Mobil vůbec nepoužívám a ani ho nemám

8. Kolik hodin (průměrně za den) trávíš **u počítače** nebo na **tablet**u?

.....

9. V čem je pro tebe počítač důležitý - seřaď od 1 do 5 (1 = nejdůležitější, 5 = nejméně důležitý) :

Zjišťování zajímavých informací a zpráv na internetu
Zábava, hry
Příprava do školy
Programování a práce
Sociální sítě a komunikace (chat, e-mail)

10. Komunikuješ se svými **kamarády** na sociálních sítích (např. přes Facebook, Twitter, Skype, Google+, Instagram atd... ..) ?

ano
ne

11. Komunikuješ se svými **rodiči** prostřednictvím sociálních sítí, chatu nebo Skypu ?

ano
ne

12. Využíváš sociálních sítí, chatu nebo Skypu ke komunikaci s rodiči i **pokud jste všichni doma** a jste každý v jiném pokoji?

ano
ne

13. Obrací se na tebe rodiče s žádostí o pomoc ohledně používání počítače, tabletu nebo mobilu?

ano

ne

14. Když potřebuješ nějakou informaci, např. poradit s úkolem do školy - zeptáš se nejprve rodičů nebo si informace raději vyhledáš na internetu?

Nejprve se zeptám rodičů

Vyhledám si to samostatně na internetu

Vyhledám si to samostatně na internetu a pak se zeptám i rodičů

Nevím

15. Hráváš si doma někdy s rodiči nebo sourozenci jiné než virtuální a počítačové hry?

ano

ne

16. Kterou zábavu by sis zvolil/a nejraději – vyber jednu z uvedených možností?

Hra na tabletu nebo počítači

Výlet do přírody s rodinou

Stolní hra s rodiči

Diskuse s kamarády na sociální síti

Hra s kamarády venku nebo na hřišti

17. Zakazují ti někdy rodiče používat počítač, tablet nebo mobil?

ano, často

ano, ale jen výjimečně

ne

18. Dokázal/a by jsi vydržet celý měsíc bez používání mobilu, tabletu a počítače?

Bez mobilu

ano

ne

nevím

Bez tabletu

ano

ne

nevím

Bez počítače

ano

ne

nevím

PŘÍLOHA P III: TABULKA POZITIV ICT Z POHLEDU RODIČŮ

POZITIVA	četnost
přístup k informacím	44
možnost komunikace s rodinou a přáteli	17
vzdělávání, příprava do školy	14
rychlé vyhledávání informací a vyřízení administrativních záležitostí	6
zábava, hry a filmy	5
rychlá komunikace	4
sportovní zprávy a přenosy	4
internetové nakupování	4
z důvodu bezpečí - kontrola dětí na dálku	4
podnikání a práce	3
sdílení fotografií, videa	2
navigace GPS	2
levnější komunikace	1
přenos dat	1
booking	1
kreativita	1
ve všem	1
plánování	1
všeobecný přehled	1
úspora času	1

PŘÍLOHA P IV: TABULKA NEGATIV ICT Z POHLEDU RODIČŮ

NEGATIVA	četnost
ztráta času	17
ztráta osobní komunikace	14
ztráta soukromí, nebezpečí zneužití osobních údajů	6
kyberšina, počítačová kriminalita	5
odcizení (izolovanost) rodiny, individuální aktivity, neosobní přístup ve vztazích	4
stalking (opakované fyzické sledování), závislosti	3
děti nerady chodí ven a do přírody, nedostatek pohybu	3
dětská pornografie a sexuální deviace	2
spamování	2
méně se hrají společenské hry, děti si neumí hrát, hraní počítačových her	2
neověřené, nevhodné a zavádějící informace	2
sociální sítě	2
zdravotní důsledky, zrychlení životního tempa	2
finanční zátěž	1
nereálná očekávání	1
menší slovní zásoba u dětí	1
špatná kontrola dětí ohledně volnočasových aktivit	1